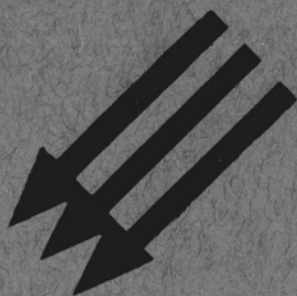


# Svoboda



**POŠTNINA  
PLACANA  
V GOTOVINI**

**LETO V ● ŠTEV. 8**

**1. AVGUST 1933**

---

---



---

Naročnina za člane »Svobode« letno . . .	Din	12.—
» » druge letno . . . . .	»	36.—
» » » polletno . . . . .	»	18.—
» » » četrtletno . . . . .	»	10.—
Naročnina za Ameriko letno . . . . .	Dolar	1.—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana,  
 Palača Delavske zbornice, Miklošičeva cesta št. 22.  
 Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

---

## V S E B I N A

- Franc Gorenjec, Ideja in življenje  
 Z. Ronai, Delavsko gibanje v nordijskih državah  
 Kurt Tucholsky - Tone Maček, Vprašanje  
 Talpa, Karl Marx kot organizator delavstva  
 Dr. Henrik Tuma, Spolni problem  
 Kurt Tucholsky - Tone Maček, Član društva  
 B. Traven, Zaklad Sierre Madre  
 Knjige in knjižnice / Naš pokret / Delavska pesem /  
 Sport / Naši grobovi
- 
-

## Franc Gorenjec, Ideja in življenje

Marx je nekje zapisal, da si kapitalistična družba sama ustvarja svojega grobarja — proletarijat. Kapitalistični razvoj gospodarstva zbira vedno večje množine delavcev v industrijskih okrajih. Čim bolj so navezani delavci med seboj, tem bolj rastejo v celoto, ki živi ne le v precej enakih materialnih razmerah, temveč dobiva tudi skupne življenjske interese in nazore. Čim bolj sklenjena je med seboj ta celota, tem teže jo obvlada kapitalizem s samo silo.

Zato pa si skuša kapitalizem pridobiti celó naklonjenost delavstva ali vsaj nevtralnó zadržanje. Najboljše sredstvo za to mu je pester in bogat tisk in velike meščanske stranke in društva, ki dosežejo svoj namen že, če pri delavcih uspravajo zmisel in razumevanje za udejstvovanje v samostojnem, izrazitem proletarskem gibanju. Tozadevni vpliv meščanskega časopisja z vsemi njegovimi rubrikami od uvodnika do sportnega in modnega pregleda sem že lani orisal v naši »Svobodi«.

Ta meščanski vpliv ni močan samo pri nas, temveč tudi drugod. Čim starejši in bolj razvit je kapitalizem, tem močnejši tisk in bolj tradicionalne meščanske stranke vidimo tam. Angleško konservativno stranko lordov volijo še vedno milijoni industrijskih delavcev. V Ameriki so še pri zadnjih volitvah tudi strokovno-organizirani delavci volili večinoma meščanske kandidate. V Nemčiji so do zadnjega časa sto- in stotisoči delavcev iz najbolj industrijskih okrožij volili centrum — stranko političnega katolicizma. Tako se ne smemo prav nič čuditi, če politični katolicizem tudi pri nas tako vpliva na delavstvo. Saj je to najspretnjša struja v pridobivanju pristašev. Da delavce trajno mobilizirajo proti gospodarskim in političnim interesom proletarijata samega, oznanjajo ideologijo, ki mora imeti svoj učinek pri znani nezavednosti in kratkovidnosti ljudi. Z močnimi socialno-političnimi mislimi prežeta ideologija katoliške cerkve je izbornó sredstvo, da nadomesti premnogim proletarcem razredno zavest. Prav tisti nauk o socialnem solidarizmu, zadnje čase pomešan s fašistovsko stanovsko preureditvijo družbe, je sredstvo, ki se ga meščanstvo najuspešneje poslužuje v boju z delavstvom. Katoliško časopisje oznanja boj proti mamonizmu, proti vsemu materializmu in vzbuja s tem videz, da na ta način pobija kapitalizem v njegovih najhujših izrodkih, v resnici pa s tem delavce odvrča od njegovih razrednih organizacij in pravih interesov in hkrati s tem zavira boj proti kapitalizmu. Mamonizem katoliškega in drugega kapitala ostane neokrnjen, razbita pa je enotnost delavcev, od katerih premnogi mislijo, da bodo res s samo pravičnostjo in pridnim delom učkali boljše čase, kakor jih orisuje papeška okrožnica, ki obljublja vsaki delavski družini hišico in vrt — če bodo ostali zvesti političnemu katolicizmu.

Čim bolj se spopolnjuje organizacija in akcija delavstva, tem bolj pestra je »socialna« pobarvanost raznih pokretov, ki v resnici jadrajo v

meščanskih vodah. Nedavno se je tudi v naši državi začela ustanavljati »socialna radikalna stranka« in morda postanemo tudi mi tako srečni, kakor so Francozi, ki imajo vse polno meščanskih strank s samimi socialnimi pridevki spredaj in zadaj. Tudi nemški fašizem je »socialen« in »delavski«. In polno delavcev gre na te »socialno«-nacionalistične limanice. Kar težko jim je že ločiti, kdo je bolj socialen in radikalen. Temeljita razlika je med današnjimi in tistimi starimi časi, ko je veljal marksistični socializem kot edina osvobodilna ideja za delavstvo in ko so ga nasprotniki pobijali z odkrito reakcionarnostjo v duhu tistega pokojnega slovenskega liberalnega voditelja, ki je navajal kot glavni argument proti splošni volivni pravici: Kako pa naj ima hlapec iste pravice kakor gospodar! Moderni kapitalizem pa daje svojim strankam tako socialno osladdkane programe, da morejo z njimi konkurirati z resničnimi delavskimi organizacijami. Kapitalisti premeteno rešujejo svoj sistem: razne njihove organizacije od demokratov do fašistov operirajo z raznimi recepti o rešitvi socialnega vprašanja in begajo množice, da se ne združijo za dosego interesov delovnega človeštva. Zato je danes razredni boj delavstva mnogo težji, nego je bil pred desetletji. Res je, da so delavske organizacije mnogo močnejše, nego so bile; toda proti njim stoji tudi mnogo izkušenejši nasprotnik, ki ima dobro fundirane, izdatno financirane organizacije, ki jih podpira močan tisk in različna tehnika za po-neumnevanje ljudi.

Radi vsega tega pa ni umestno nikako malodušje. Kajti prav ta konkurenca meščanskih grupacij s »socialnimi« parolami kaže zadrego in stisko v nasprotnikovem taboru, kar prav nazorno orisuje belgijski socialist Hendrik de Man, ko pravi:

»Tudi tam, kjer je socialistično delavsko gibanje najčistejše proletarsko razredno gibanje, ne jamči ukoreninjenje njegovih motivov v proletarski usodi in v proletarskih interesih za to, da so ti motivi popolnoma socialističnega značaja. Izkušnja dokazuje, da delujejo v gibanju vsakovrstne sile, ki pomenijo duhovno prilagoditev kapitalistični okolici. To se kaže n. pr. v pobirokratenju voditeljev, v kolikor jim je samonamen to, da ohranijo svoj položaj, pa tudi v tendenci množic po kulturnem pomeščanjenju, v kolikor določa njihove potrebe stremljenje po malo-meščanskem načinu življenja. V kolikor to drži, ne navdaja socialistična ideja niti organiziranega delavskega gibanja.

V drugem oziru pa sega moč socialistične ideje mnogo dalje. To se kaže posebno jasno v deželah, ki jih je najmočnejše zajela 1929. nastala gospodarska kriza. Neposreden učinek krize je oslabiljenje materialne moči socialističnih delavskih organizacij. Brezposelnost jemlje bojovno silo strokovnim organizacijam, pomanjkanje denarja prehaja od množic na njihove organizacije, potres svetovnega gospodarstva, panika sproletariziranih srednjih plasti, nazadnjaške razvojne tendence kapitalizma k nacionalnemu protekcionizmu in monopolizmu, po vsem tem razbičan val nacionalistično-fašistovske histerije množic — vse to večja moč reakcije in zmanjšuje moč soc. gibanja. Vendar kaže v istem času soc. ideja tako moč, ki je mnogo večja nego kdaj poprej. ... Da se politično vzdržé na oblasti, se morajo reakcionarne stranke socialistično maskirati. Edino gibanje množic, s čigar pomočjo morejo še upati, da zadržé zmago delavstva, je nacionalni fašizem, ki živi od izposojenih socialističnih parol.

Socialist, ki bi se vpričo uspehov reakcije in nacionalizma nagibal k malodušju, bi takoj zopet dobil zaupanje v nepremagljivost svoje ideje,

če bi mogel samo videti s svojimi lastnimi očmi, kakšen položaj je v nasprotnikovem taboru in kaj se tam dogaja v dušah ljudi. Ta nasprotnik se sicer še ni nikdar poprej boril z močnejšimi sredstvi in z nevarnejšim orožjem, toda tudi še nikdar poprej s tako slabo vestjo. Ne mislim s tem, da bi ga ta slaba vest ovirala; nasprotno: ona določa obupno besnost njegovega napada. Nesigurnost v nasprotnikovem taboru prihaja od tega, da obstoja moč ideje, ki je močnejša od ideje nasilja. S tem, da si mora reakcija nadeti socialistično masko, če si hoče še vdinjati množice, so zastrupljeni njeni zunanji uspehi; kajti trajnost teh uspehov zavisi od trajnosti koncesij, ki jih mora delati napram socialistični ideji. In koncesije mora delati, ker ideja sama takorekoč klije iz razmer...

Socialistična ideja ni ideal, ki bi plaval nad stvarmi in ljudmi, temveč je to ideja, ki se poraja baš iz konflikta med razmerami in ljudmi. Njena moč je zato časovno omejena: spada v neko določeno zgodovinsko dobo človeštva; toda v tej dobi je nepremagljiva iz enostavnega razloga, ker so stvari in ljudje taki, kakršni so. Če obstoji na eni strani današnji kapitalistični družabni red, na drugi strani človeška narava in po človeštvu nakopičena množina kulturne dediščine etičnih norm, pravnih čustev in spoznanj sploh, potem mora vstati socialistična ideja z isto elementarno močjo, kakor pri brodolomcu misel rešitve ali pri jetniku misel osvobojenja. Ljudje razpolagajo samo z enim sredstvom, s katerim bi mogli premagati socialistično idejo: to je, da odpravijo razmere, katerim se upira socializem, ter da s tem uresničijo socializem. Dokler pa tega ne storé, lahko pobijejo vse socialiste in uničijo vso socialistično literaturo — ideja socializma bi kljub vsemu temu zopet vstala.« — To je druga, svetla stran tega problema, ki kaže tudi smer delavskemu gibanju, če hoče zmagati.

Združenje proletarskih množic v en tabor ovirajo še druge težkoče. Danes v dobi monopolnega kapitalizma se bojuje trd, naporen boj iz zakopov. Ni sklenjenega pohoda proti cilju; ogenj ideje ne osvetljuje zapletene situacije te vojne na raznih koncih in krajih; in vendar baš v taki vojni ne sme niti za trenotek popustiti odporna moč delavskega razreda. Tisti, ki so neposredno v boju, vidijo le bližnjo stopnjo pred seboj in smatrajo že najmanjši uspeh na en odsek omejenega boja za zmago, se omejujejo samo na tisto, kar je danes in tu dosegljivo, in postanejo često prave zavore za celotno delavsko gibanje. Drugi pa ne najdejo nobenega zadovoljstva in približanja k pravemu cilju v tem podrobnem delu, v komaj vidnih uspehih raznih manjših bojev in socialno-političnih akcij in intervencij. Mnogo jih postane utrujenih, stopijo ob stran, postanejo indiferentni ali se celo obrnejo proti svojim dosedanjim organizacijam, češ, da so pomočvirjene in da so pozabile na pravo socialistično idejo. Poleg tega je po raznih organizacijah mnogo prostovoljnih in honoriranih zapupnikov, ki nimajo niti prave proletarske miselnosti, niti marksističnega nazora, temveč so le ljudje z nekimi organizatoričnimi sposobnostmi, s katerimi se slučajno udeležujejo v tej ali oni delavski organizaciji. Taki ljudje tudi ne kažejo nikakršne volje, da bi si pridobili svetovni nazor, ker so tako nesrečni, da mislijo, da že vse vedo. Če taki ljudje »pridejo naprej« na kako uradniško mesto v delavskih organizacijah ali socialnih ustanovah, pomenijo novo nesrečo za delavski pokret. Duševna revščina in brezbržnost je v delavskem pokretu v Sloveniji prevelika. Koliko takozvanih vodilnih funkcionarjev je n. pr. v petih letih, odkar izhaja revija »Svoboda«, kaj napisalo za to lepo našo revijo? Preveč vprašam. Koliko

od teh jih sploh čita »Svobodo«? »Življenje in svet« ima gotovo med njimi več čitateljev in — naročnikov! Rado se zabavlja nad »maso«, sam vem, kaj je »masa«, vem pa tudi to, da je danes polno »Svobodašev«-delavcev, ki nestrpnost čakajo na vsako novo številko »Svobode« in nam potem pišejo, kaj mislijo o tej ali oni razpravi. Taki delavci so gotovo boljši od raznih funkcionarjev, ki ne vidijo drugega, kakor najbolj vsakdanje majhne potrebščine ali prodajalne.

To so osnovni vzroki napetosti v današnjem delavskem gibanju. Treba jih je povedati, če jih hočemo odstraniti in če želimo novega poleta delavskemu pokretu. Saj je res, da se marsikaki organizaciji včasih posreči, da zlomi strašno topost množice in da zajame njen velik del. Toda zajame ga le za neke neposredne gmotne, dnevne interese. Ko pa je ta stvar opravljena, je tudi izgubljena neposredna vez med povprečnim delavcem in proletarskim pokretom kot zgodovinskim gibanjem za preureditev človeškega družabnega reda.

Zato pa je treba temeljitoboljšati notranjost celotnega našega pokreta. Vsakdanje življenje članov mora biti prepojeno z našo idejo: ne sme biti isti človek na shodu socialist, doma pa srednjeveški klerikalec, na shodu sodrug, v obratu pa pravi »feldvebel«, oficijelno za samostojno združenje vseh delavskih žena, doma pa vzgajati otroke tako, »da se jim ne bo treba ukvarjati s temi prokletimi organizacijami«, oficijelno govoriti o solidarnosti, skupnosti in bodočnosti, privatno pa biti prav omejen malomeščan.

Že citirani Hendrik de Man jasno označuje, kakšen bi moral biti vsak član delavskega gibanja:

»Njegovo čutenje, njegovo sodbo, njegovo hotenje in dejanje določa socialistična ideja. To ni človek, ki bi živel tako, kakor da je član socialistične družbe. Temveč to je človek, ki postopa tako, kakor da bi bilo vsako njegovo delo sodelovanje za uresničenje socializma.«

V današnji družbi ne more živeti človek tako kakor v socialistični, ker so popolnoma druge razmere, toda najvišji zakon za vse njegovo življenje mora biti, da z vsem udejstvovanjem sodeluje za uresničenje velike ideje. Ali, kakor pravi de Man: »Gre za to, da v vseh svojih odnosih do drugih ljudi uresničuje toliko zahtev, ki jih nalaga socializem družbi, kolikor jih more uresničiti. To velja za glasovanje pri volitvah prav tako kakor za izpolnjevanje vzgojnih dolžnosti družinskega očeta, za solidarnost s svojimi tovariši pri delu kakor za ravnanje s svojo ženo, za plačevanje članskih prispevkov svoji organizaciji kakor tudi za samovojo v svrhu pridobitev tistih zmožnosti, ki jih zahteva boj za novo družbo.

Individualno (osebno) in kolektivno oblikovanje življenja se torej ne smeta ločiti. Socializem odpravlja razliko med privatno in družabno moralno, kakor je doslej obstojala.«

Meji dnevnih socialno-političnih uspehov v okviru kapitalističnega gospodarskega sistema se bližamo tem bolj, čim bolj se kapitalizem organizira v monopolnih zvezah. Čim bolj dozoreva sedanji gospodarski sistem, tem težje je seveda njegovo krpanje in pred človeštvo se vedno bolj vsiljivo postavlja vprašanje: ali-ali, ali družba, čije gonilna sila je dobiček poedincev, ali družba, kjer je merodajna splošna korist ljudi.

Pokret bo slonel na zdravi podlagi, bo imel svoje trdno jedro, vztrajnost in možnost, da se prebije skozi vse težave in da se uveljavi, samo, če ga bodo nosili in vodili ljudje s trdnim prepričanjem. Zato pa je treba

ljudi predvsem vzgajati, zajeti jih v njihovi notranjosti, dati jim pravo ideologijo. Tu je glavno polje udejstvovanja za »Svobodo«: s predavanji, tečajji in raznimi kulturnimi prireditvami razumsko in čustveno vzgajati človeka v pravem proletarskem mišljenju, čustvovanju in delu. Kulturna organizacija s svojim delom ne sme biti več navadna, zaničevana in zanemarjena pastorka v okviru proletarskih organizacij. Ne sme biti več tako, da se dejansko smatra izobraževalno in vzgojno delo kot popolnoma postransko področje, za katero se skrbi le v toliko, kolikor se radi lepšega spodobi. Danes se bolj kot kdaj prej zahteva od del. gibanja vztrajnosti v tej vojni, katere izid je odvisen od tega, kdo bo dalj časa vzdržal. Zato je pa treba čim več ljudi, ki imajo v sebi trdno prepričanje, ker le takih ne spravi iz ravnotežja nobena težava in noben začasen neuspeh ali zastoj. Zato mora biti vzgojno-izobraževalno delo centralna točka v življenju celotnega delavskega gibanja. To delo se ne sme omejevati samo na organizacije, temveč mora prodreti v delavsko družino.

## *Z. Ronai, Delavsko gibanje v nordijskih državah*

Politična slika naših dni nikakor ni enotna. V Nemčiji je z ogromno silo prodrla fašistovska kontrarevolucija, v Španiji je zmagala revolucija, ki se razlikuje od vseh modernih revolucij v tem, da ni revolucija, ki bi sledila neposredno vojni, v Rusiji se je revolucionarni proces poglobil in se razvil v silno agrarno revolucijo.

V času revolucionarnih in protirevolucionarnih pretresov nas preseneča Švedska s svetovno-zgodovinsko redkostjo: pri volitvah v parlament so dosegle socialistične stranke majhno absolutno večino glasov, toda ne mandatov. Ta rezultat je načelnega pomena. Tudi v drugih nordijskih državah je politični razvoj tako značilen v primeri z drugimi državami, da je vredno, če ga očrtamo malo natančneje. Pri tem bomo upoštevali v prvi vrsti Dansko, Švedsko in Norveško, ker Finska, ki spada sicer kulturno tudi v ta krog, kaže v političnem življenju marsikatero drugačne poteze.

To so države, v katerih je kmečki razred že dolgo svoboden, fevdalni vpliv pa zelo majhen. Na Švedskem je bilo tlačanstvo odpravljeno v štirinajstem stoletju, kmetje so zastopani v švedskem parlamentu od 15. stoletja dalje. Norveški kmet je bil vedno svoboden. Tudi kmetje-zakupniki so živeli vedno na podlagi svobodne pogodbe. Na Danskem je prenehalo tlačanstvo mnogo kasneje nego na Švedskem — ob začetku 18. stoletja.

Malenkostni ostanki fevdalizma — na Švedskem imajo n. pr. pravico do lova tudi najmanjši kmetje — in izumirajoči militarizem označujejo zgodovinsko podobo nordijskih držav. Propadanje militarizma zavisi od dolgotrajne nevtralnosti in miru. Od leta 1814. to je od časa napoleonskih vojn, živita Švedska in Norveška v miru, Danska pa je nevtralna od poraza v nemško-danski vojni 1864. leta.

Posebno važne so bile posledice nevtralnosti v svetovni vojni. V času verskih vojn in revolucij po svetu ne pozna zgodovina nordijskih držav ne samo nikakih pomembnih vojn, temveč tudi nikakih revolucij. Brez velikih notranjih pretresljajev, deloma pod učinkom revolucij v drugih državah se je utjevala moderna demokracija v teh deželah. Cela vrsta razrednih bojev je učinkovala, da se je v vseh nordijskih državah že pred svetovno vojno dosegla visoka stopnja demokracije in parlamentarizma. Za nordijsko demokra-

cijo je značilno, da je prva uvedla žensko volivno pravico. Svetovna vojna in daljnji vpliv srednje-evropskih in vzhodno-evropskih revolucij sta spopolnili procvit demokratizacije.

Pridobitve demokracije so se dale izdatno izkoristiti radi visoke kulture nordijskih dežel. Že l. 1694. je neki angleški popotnik opazil, da zna skoro vsak človek na Danskem pisati in brati. Visoko razvito šolstvo, skoro nobenega analfabetstva (nepismenosti), najmočnejši telefonski promet izmed vseh evropskih držav, nizko število rojstev — vse to so znaki visoke kulture.

Ta visoka kultura daje svoj pečat tudi gospodarstvu nordijskih dežel. Danska trpi na pomanjkanju premoga in vodnih sil, njeno industrijo obvladuje mali obrat. Norveška je sedaj v stadiju gospodarske preobrazbe, vedno bolj izkorišča svoje vodne sile, ki jih uporablja tudi za pridobivanje železa. Samo Švedska je v najnovejšem času postala dežela razvitega kapitalizma, ki znatno izkorišča z vodnimi silami lesno bogastvo in stoprocentne železne rude. Vse nordijske dežele, v prvi vrsti Danska in Švedska, kjer je v poljedelstvu še vedno zaposleno več prebivalstva nego v industriji, se odlikujejo po svojem intenzivnem poljedelstvu; kmetje se okoriščajo z znanstvenimi pridobitvami za vedno večji napredek svojega gospodarstva.

Nordijsko gospodarstvo se je okoristilo s svetovno vojno in povojno dobo. Ker so v gospodarskih zvezah predvsem z industrijskimi, ne z agrarnimi državami, tudi sedanje svetovne gospodarske krize ne občutijo tako kakor druge države.

Gospodarstvo, kultura in politika seveda vplivajo na razvoj delavskega gibanja. Visoka kultura nordijske demokracije omogoča velik napredek organizatoričnega dela in hitri razmah strokovnih in zadržnih organizacij. Skrajno visoka stopnja delavskega strokovnega gibanja pojasnjuje razširjenost najrazfičnejših nanog prostovoljnega socialnega zavarovanja. Samo Norveška, najbolj zaostala med nordijskimi deželami, ima obvezno bolezensko zavarovanje, ki pa ni moglo prodreti na Švedsko in Dansko, ker je tu vzorno prostovoljno zavarovanje, ki obsega skoro vse delavstvo.

Strokovne organizacije so ne le organizirale večine delavstva, temveč dosegle so skoraj povsod ugodne tarifne pogodbe, uresničile precej gospodarske demokracije v obratih in zvišale r e a l n e mezde. Realne plače na Danskem in Švedskem so najvišje na svetu.

Rano in hitro naraščanje vpliva strokovnih organizacij ni ostalo brez učinka na politično življenje. V vseh nordijskih državah so strokovne organizacije temelji političnih delavskih strank, vse socialistične stranke demokratičnega severa slone večinoma na kolektivnem včlanjenju strokovnih organizacij.

Razvoj strokovnih organizacij so pospeševale precej obširne državljanske svoboščine. V vseh nordijskih deželah so bili sicer časi, ko so preganjali delavsko gibanje, toda to preganjanje ni bilo nikdar posebno ostro, kar najbolj dokazuje švedski izjemni zakon iz leta 1889. Sorazmerno zgodaj so se tudi državni uradniki udeleževali pri socialističnih strankah in strokovnih organizacijah. »Danska država« — piše Helms že leta 1907. — »ne skrivi nobenega lasu svojemu uradniku, čeprav je učitelj, če se javno izjavlja za pristaša socialističnega gibanja.«

Ta trezno-praktičen, od strokovnih organizacij vplivan način nordijskega delavskega gibanja se izraža tudi v njegovi teoriji. Ideologijo, program je dansko delavstvo prevzelo od Nemčije, po danskem posredovanju ga je sprejelo tudi švedsko in norveško delavstvo.



V praksi je nordijsko delavsko gibanje blizu angleškemu, v teoriji pa nemškemu. Z angleškim gibanjem ga družijo tudi njegovo razmerje do vere. Nasproti severni protestantski cerkvi ni bilo del. gibanje nikdar docela sovražno. Ko so se na Švedskem prvi duhovniki pridružili socialdemokratični stranki, je to sicer vzbudilo splošno zanimanje, toda nihče ni oporekal duhovnikom upravičenosti njihovega koraka. Norveška delavska stranka, ki je takoj po vojni stopila v III. moskovsko internacionalo, jo je zopet zapustila deloma radi tega, ker stranka ni hotela poslušati moskovskih navodil za protiversko propagando. Na tako zadržanje nordijskega delavskega gibanja vplivajo ne le nekatere demokratične poteze v življenju nordijske protestantske cerkve, temveč tudi močna svobodno-verska, sektantska gibanja, čijih miselnost je precej radikalna.

S svobodno-verskim gibanjem je v zvezi pacifistična (miroljubna) usmerjenost dela meščanstva in moč protialkoholnega gibanja. Švedska liberalna stranka se je n. pr. razcepila radi različnega mišljenja svojih pristaveš o alkoholnem vprašanju. V delavskem gibanju prevladuje protialkoholna struja. Ko je n. pr. glavni pokretaš švedskega socializma Palm nastopil proti abstinenci, je izgubil svojo priljubljenost v delavskem gibanju.

Kljub mnogim skupnim potezam delavskih gibanj nordijskih dežel je tudi mnogo razlik med njimi. Glavna razlika je med dansko-švedskim in med norveškim delavskim gibanjem. Čeprav je Danska Norveški kulturno bližja nego Švedski, je politično sorodstvo med danskim in švedskim pokretom mnogo tesnejše. Danski in švedski pokret sta izrazito reformističnega značaja.

Oba pokreta sta bojevala že svoje prve politične boje skupno z meščansko levico. Na Danskem kakor v Švedski so se izbojevali veliki ustavni boji za razširjenje volivne pravice in za parlamentarizem ramo ob ramo z meščanskim liberalizmom. Z liberalno pomočjo so prišli socialdemokratični poslanci v parlament, moderna demokracija v obeh državah je delo skupnih bojev delavcev, kmetov in malomeščanov proti desnici, ki so jo vodili kapitalisti in veliki posestniki.

Pred parlamentarno koalicijsko, ki je često nastopila v obliki manjšinske vlade, je bila razredna koalicijska. Misel parlamentarne koalicije se je pojavila že v predvojni dobi. Vendar se pred vojno niso odločili socialdemokrati za udeležbo v vladi. Šele boj za nevtralnost in mogočno naraščanje socialne demokracije v vojnem in povojnem času je pripravil socialno demokracijo do tega, da je stopila v vlado. To sodelovanje v vladi je postalo v povojnem času skoro pravilo.

Socialna demokracija na Švedskem in Danskem je mogla prevzeti vodstvo državnih poslov iz notranjih in zunanjih političnih vzrokov. V obeh državah je močno razpoloženje proti militarizmu. Voditeljica tega gibanja je socialna demokracija. S svojo protivojno politiko je pridobila socialna demokracija na severu malomeščanske in kmečke množice, s svojo agrarno politiko pa prav široke plasti kmetov. Socialna demokracija ni nastopala proti fevdalnemu veleposestvu, ker ga na Švedskem sploh ni, temveč varuje kmeta proti kapitalistični špekulaciji z zemljo. Poleg velikih vprašanj svetovne politike se suče notranja politika Danske in Švedske večinoma okrog gospodarsko-političnih vprašanj. Močnejše nego za davčna, valutna in devizna vprašanja se bje boj za socialno-politične probleme. Danska in Švedska sta izvršili ogromna socialno-politična dela, ki se v marsičem razlikujejo od evropske socialne politike. Omenili smo že, da ti državi nimata obveznega zavarovanja. Na Šved-

skem tudi nimajo po zakonu predpisanih obratnih svetov, ker so popolnoma odveč radi velike moči strokovnih organizacij. Moč strokovnih organizacij je trn v peti nordijskih kapitalistov. Socialna reakcija kriči proti visokim plačam, češ, da ovirajo razvoj gospodarstva in s tem pospešujejo brezposelnost. Na vprašanju brezposelnega zavarovanja je dvakrat padla švedska delavska vlada. Dokaz, da je v dobi poostrene krize obvezno zavarovanje potrebno tudi tam, kjer so močne strokovne organizacije.

Problemi prehoda v socialistični družabni red niso središče zanimanja na dansko-švedskem ozemlju. Švedska je prevzela program socializacije od avstrijske socialne demokracije. Praktičnega pomena začasno ta načrt še nima.

Drugače je z delavskim gibanjem na Norveškem. Posebno v vojnem in povojnem času se je usmerilo močno na levo. Leta 1916. se je norveški strankin odbor opredelil za zimmerwaldovsko levico v internacionali, pod vplivom ruske revolucije je prišla dežela v revolucionarno vrenje. Ustanavljali so se delavski sveti, pod pritiskom množic so se uvedli zakoniti obratni sveti. 1920. leta je norveška stranka stopila v tretjo internacionalo. Socialdemokratska manjšina je ustanovila ločeno stranko. Soglasje s tretjo internacionalo ni dolgo trajalo. Leta 1923. je delavska stranka stopila iz nje. Po tej ločitvi so bile na Norveškem tri delavske stranke: socialna demokracija, delavska stranka, ki je združevala pretežno večino delavstva, in majhna komunistična skupina. 1926. leta sta se združili delavska in socialdemokratska stranka. Organizatorični rezultat te združitve je bil, da je socialdemokratska stranka stopila iz socialistične internacionale, delavska stranka je pa prekinila zveze, ki jih je imela s skupino Balabanove: združena stranka je ostala izven vsake internacionale. Tudi strokovne organizacije ne pripadajo nobeni internacionali!

Zakaj se je norveško delavsko gibanje drugače razvijalo? Hitra industrializacija na Norveškem je na mah ustvarila veleindustrijski proletarijat, ki se je neprestano menjal pri delu, ker je bila industrializacija zvezna predvsem z raznimi vodnimi deli. Hiter nastanek delavskega razreda, velika vloga menjavajočih se, neizučeni delavcev sta ustvarila take oblike razredne zavesti, ki so se prav tako razlikovale od značaja Dancev, pri katerih prevladuje obrt, kakor tudi od Švedov, pri katerih prevladujejo stalni strokovni delavci v industrijah, ki izdelujejo razne specialitete za svetovni trg.

Tem gospodarskim vzrokom se pridružujejo politični. Sodelovanje meščanskega liberalizma s proletarijatom ni bilo nikdar tako tesno kakor na Danskem ali na Švedskem. Šele po zmagi liberalizma je prišlo delavsko gibanje na plan. K političnemu radikalizmu norveškega delavskega gibanja je mnogo pripomogel tudi nacionalni boj za ločitev Norveške od Švedske; v tem boju je tvorila norveška socialna demokracija najvažnejši del levega republikanskega krila. Na Danskem in Švedskem ni protimonarhistično razpoloženje nikdar zavzelo tako ostrih oblik.

Razlike v metodah, v tempu delavskega gibanja niso slučajni, jih ne določajo ideološki vplivi voditeljev, temveč so plod različnega gospodarskega in političnega razvoja. Močan primer za to nudi razvoj delavskega gibanja v Franciji, kjer je trajna gospodarska konjunktura povojnega časa preokrenila prejšnji značaj delavskega gibanja kljub močnim revolucionarnim tradicijam sindikalizma.

Iz značaja danskega in švedskega delavskega gibanja se pojasnjuje tudi to, da povojni razkol v delavskih vrstah ni zadal v teh deželah tako globokih

ran kakor drugod. Na Danskem razkol sploh ni zavzel pomembnega obsega. Na Švedskem, kjer je industrijski proletarijat mnogo močnejši, je bil razkol pomembnejši. Vendar se je levo-socialistična večina, ki se je leta 1917. odcepila, kmalu zopet združila s socialno demokracijo. Leta 1925. se je Höglundova skupina komunistov združila s socialno demokracijo. Komunistična stranka se je sama potem ponovno razcepila; močnejša je skupina nacionalnih komunistov, ki ne priznava moskovske internacionale.

Delavsko gibanje v vseh skandinavskih državah napreduje in dobiva vedno večji vpliv med kmeti. Fašistovske nevarnosti sedaj tam ni. Še v sosedni Finski, kjer je bil fašizem najmočnejši, so pri zadnjih volitvah 9. julija t. l. postali socialisti najmočnejša stranka, dočim so fašisti (lapovci) občutno nazadovali.

Položaj delavskega gibanja v skandinavskih državah dokazuje, da so dane zanj različne možnosti za zmago v raznih državah. Seveda je Skandinavija postransko bojišče v zgodovinskem razvoju.

Nordijske in zapadne demokracije na eni, srednje-evropski in vzhodno-evropski fašizem na drugi, revolucija v Rusiji in republika v Španiji na tretji strani — ves ta različni položaj kaže, da politični in gospodarski prevrati povojne dobe ne lajšajo položaja delavskega gibanja, temveč ga zelo komplikirajo in pri tem je nemožne uporabljati en recept za vse države, ker se je vsaka drugače razvijala. (Po »Kampfu«.)

## *Kurt Tucholsky—Tone Maček, Vprašanje*

Delavskih zaupnikov vrsta — mož pri možu — stoji;  
ravnatelj si popravi zlata očala in govori:  
»Kaj mi mar strokovna! Kaj mi mar, če se kdo pritoži!  
Zahtevam samo, da se storitev vsestransko pomnoži!  
Več delati! Naj še hitreje vrté se kolesa premnoga!«

Samo eno kratko vprašanje:

Za koga?

Vi pravite: stroji naj neprestano teko.  
Kedo pa naj kupi to vaše blago?  
Vaši nameščenci? Tem ste doslej  
že znižali plače do najskrajnejših mej.  
Produkti pa radi tega, to boste že priznali,  
niso nikjer nič cenejši postali.

In vedno v obratu še stroj se nam roga...

Za koga?

Za koga lepaki in vsa ta reklama?  
Za koga te slike, razkošja omama?  
Za koga kravate in avtomobili,  
saj jih delavci vaši ne bodo kupili.  
Mogoče drugi? A tudi tem ne gre bolje,  
saj so trusti, karteli, izraz vaše volje.

Vi pravite: ohranitev gospodarstva je naša naloga.

Lepo gospodarstvo!

Za koga? Za koga?

Tekoči trak pa nezadržno naprej hiti  
in kopiči produkte, za katere kupcev ni.  
Tako dolgo ste zniževali plače in odpuščali,  
da ste svoje lastno gospodarstvo uničili.  
Svet obstoji — milijonarji so redki pri nas —  
iz delavskih in nameščenskih mas.  
In tako so vam nazadnje vse vaše bilance podale  
čudoviti saldo mortale —.

Med tem pa kljuge pritiska milijonska raja uboga,  
ki ve, zakaj in za koga —.

## *Talpa, Karl Marx kot organizator delavstva (Iz zgodovine Internacionalne delavske asociacije)*

### 7. Kongres v Lausanni (1867)<sup>65)</sup>

Leti 1866 in 1867 je posvetil Marx predvsem delu za svoj »Kapital«, ki je podal z njim znanstveno osnovo socializmu. Preden je ta knjiga izšla, je bil primoran nekoliko zanemariti delo pri internacionali in se vsaj v prvi polovici l. 1867 ni utegnil z njo mnogo pečati. V začetku aprila je radi tiska odpotoval v Nemčijo, kjer je ostal do srede maja. 16. avgusta je ob dveh ponoči dovršil zadnje korekture, takoj nato pa napisal svojemu najboljšemu pomočniku in prijatelju Engelsu pismo, polno hvaležnosti<sup>66)</sup>: »Torej ta zvezek je dovršen. Samo tebi moram biti hvaležen, da je to mogoče. Brez tvoje požrtvovalnosti bi ne zmozel ogromnega dela za tri zvezke. Objemam te, poln hvaležnosti! Pozdrav, moj ljubi dragi prijatelj.«

Dva tedna pozneje se je vršil v Lausanni drugi kongres internacionale (2.—8. sept.). Ker je bil Marx docela zaposlen pri »Kapitalu«, niso že priprave za ta kongres bile take, da bi mogel doseči višino ženevskega. Že oklic za kongres, ki ga je izdal vrhovni svet julija, je bil dokaj suhoten. V tem oklicu vrhovni svet uvodoma ugotavlja napredek internacionale zlasti v Švici in Belgiji, kjer je stavkovno gibanje poživelo zanimanje za internacionalo, zlasti še, ko je proti stavkujočim rudarjem v Machiennu nastopilo vojaštvo in pobilo ter ranilo nekaj neoboroženih ljudi. Manj zadovoljivi so uspehi v Nemčiji, kjer skušajo zaenkrat ustvariti enotnost delavskega gibanja, dalje v Franciji, kjer vkljub podpori od internacionale premalo delajo. Pograjajo pa v oklicu tudi angleške delavce, ki so se sicer močno zavzeli za volilno reformo; slednja je dosežena, tako da so dobili volilno pravico najemniki vsake hiše v mestu brez ozira na višino najemnine, vendar pa je prišel čas, da se angleško gibanje zavzame tudi za druge stvari. — V oklicu vrhovnega sveta so nadalje določila glede delegatov: vsaka sekcija, ki šteje pod 500 članov, ima pravico do enega delegata, za vsakih novih 100 članov pa po enega več.

Za dnevni red lausanskega kongresa je predlagal vrhovni svet dve točki, in sicer: 1. S kakšnimi sredstvi si naj internacionala ustvari splošno osrednjo točko za osvobodilni boj proletarijata; 2. kako naj delavstvo uporabi kredit,

<sup>65)</sup> Franz Mehring, Karl Marx str. 395—397.

<sup>66)</sup> Marx Engelsu 16. avg. 1867.

ki ga daje meščanstvu in vladam, za svojo emancipacijo. — Dočim je bil ves dnevni red ženevskega kongresa obrazložen v posebni spomenici, ki jo je napisal Marx, je morala taka spomenica, ki bi natančneje obrazložila gorenji točki, to pot odpasti: Marx je noč in dan opravljal korekture za svoj »Kapital«.

Vrhovni svet je delegiral na kongres kot svoje zastopnike: Eccarius, Lessnerja in izdelovalca glasbil ter dopisnega tajnika za Francijo Duponta<sup>67</sup>). Slednji je namesto odsotnega Junga tudi vodil predsedstvo. Udeležilo se je kongresa 71 delegatov, med Nemci je bil n. pr. tudi zani materialist Louis Büchner, predvladoval pa je na njem romanski element: zlasti številno so bili zastopani Francozi in francoski Švicarji.

Proudhonisti so se to pot temeljiteje pripravili kakor prejšnje leto in so prinesli s sabo celo kopico predlogov, kakor o ustanavljanju ljudskih bank, kakor jih je skušal že l. 1848 ustanoviti Proudhon; dalje so skušali na njem rešiti vprašanje o stališču moškega in ženske v današnji družbi, o kolektivnih in individualnih interesih poedinca, mnogo pa so tudi razpravljali o državi. Na veliko Marxovo jezo jim je vse to omogočil urednik »Vorbote« J. F. Becker, ki je po nerodnosti od vrhovnega sveta predlagani dnevni red povsem preobrnil<sup>68</sup>). V resoluciji je bila sprejeta večina proudhonističnih predlogov, vendar pa se ti sklepi niso nikoli izvršili.

Lausanski kongres pa je vkljub vsej zmešnjavi, ki je na njem nastala, sprejel nekaj važnejših sklepov, ki jih je bil vesel tudi Marx. Predvsem je bil vnovič izvoljen vrhovni svet s sedežem v Londonu; določena je bila vkljub vsemu nasprotovanju Parižanov letna članarina internacionali in sicer za vsakega člana po 10 centesimov s pripombo, da dotična sekcija, ki je ne obračuna, nima pravice do delegata na prihodnjem kongresu; s tem sklepom so bili zlasti prizadeti Francozi, ki so bili v tem oziru zelo neredni. Nadalje je kongres sprejel tezo, da sta socialna in politična emancipacija delavstva neločljivo združeni; druga je prvi pogoj prve, zato je dolžnost proletarijata, da se bori povsod tudi za politično svobodo. — Kongres pa je zavzel tudi stališče napram »Ligi za mir in svobodo«, ki so jo ustanovili radikalnejši meščanski elementi, med njimi so bili francoski socialni pisatelj Victor Hugo, Garibaldi, Louis Blanc, spočetka pa je sodeloval pri njej tudi ruski anarhist Mihael Bakunin. Liga je povabila tudi Marxa, naj sprejme članstvo, kar pa je Marx odklonil<sup>69</sup>), in tudi internacionale ni hotel organizirati v njej. Liga je kmalu po lausanskem kongresu internacionale priredila svoj prvi kongres v Ženevi, ki pa niti daleč ni tako uspel kakor delavski. Na lausanskem kongresu so delegatje sklenili glede Lige, da jo bo internacionala samo toliko podpirala, kolikor bo ustrezalo namenom in smotrom mednarodnega delavskega gibanja.

Vkljub temu da je drugi kongres internacionale slabše uspel kakor prvi, je vendar zbudil mnogo več zanimanja v meščanskem taboru: cela vrsta meščanskih časopisov vseh kapitalističnih dežel se je z njim obširno pečala.

Zadovoljna pa sta bila vkljub vsem proudhonističnim sklepom tudi Marx in Engels, ki se jima je zdelo precej vseeno, kaj kongres sklene, da se le v redu vrši in da ostane vrhovni svet v Londonu<sup>70</sup>). Vendar pa sta oba sklenila, da bo treba na prihodnjem kongresu v Bruslju odločno nastopiti proti proudhonistom; Marx jih je doslej še trpel v internacionali in njihovega dela ni hotel omejevati, dokler ni izšla »njegova knjiga«, kakor je ponosno imenoval svoj

<sup>67</sup>) Marx Engelsu 31. avg. 1867 (1041).

<sup>68</sup>) Marx Engelsu 12. sept. 1867 (1049).

<sup>69</sup>) Marx Engelsu 4 sept. 1867 (1044).

<sup>70</sup>) Engels Marxu 11. sept. 1867 (1048).

»Kapital«, in dokler se ni internacionala dodobra vkoreninila med proletarijatom. — Marxov veliki optimizem glede internacionale pa se razvidi iz pisma z dne 11. sept. 1867<sup>71</sup>): »In vendar napredujemo. V naslednji revoluciji, ki je morda bližja, kakor se zdi, bova imela midva (t. j. ti in jaz) to močno organizacijo v svojih rokah... In vse brez denarnih sredstev! Vkljub intrigam proudhonistov v Parizu, Mazzinija v Italiji in ljubosumnega Odgerja, Cremerja, Potterja v Londonu, s Schulze Del[itsch]em<sup>72</sup>) in lassallejanci v Nemčiji! Lahko sva zadovoljna!«

Z lausanskim kongresom je bila prva doba internacionale zaključena in začela se je sedaj doba notranjih sporov.

## *Dr. Henrik Tuma, Spolni problem*

(Konec)

Pohota se razvija pri človeku v družbi v smeri ljubezni in je odvisna bolj in bolj od delovanja možgan. Bolj ko so možgani zdravi in krepko razviti, bolj postane mik duhoven, spolna pobuda je odvisna ne toliko od mehaničnega bližanja spolov, kakor od neke medsebojne ocene. Mik ne prihaja toliko od vnanje oblike nego od spoznanja lastnosti, postaja iskanje sorodnega duha. Ljubezen, t. j. poželenje po drugu ali družici se javi takrat, ko je samec samico spoznal po njenem hotenju in mišljenju, se zenačil ali se čutil zenačenega v duhu in radi tega želi spojiti se z njo. Šele pri spojitvi nastopi tudi spolna slast. Abnormalna postane taka ljubezen takrat, ko je poželenje zgolj duhovno, ko je vez spolnih živcev z možgani skoraj pretrgana. Taka abnormalna ljubezen se nam kaže v psihični nesposobnosti, t. j. ljubim tako, da se ne morem spolno družiti. Človek je duhovno ves objet in zajet, da prestane funkcija spolnih organov. Z razvojem možganov ljubezen postaja vedno bolj neodvisna od pohote. Poželenje, predajati svoj duh brez pohote na realne osebe, na idealne tvoritve duha, na predmete, postane ljubezen v višjem splošnem, ne spolnem pomenu. Višje ko stoji duhovna tvoritev, kateri se predajam, višja je ljubezen ter se stopnjuje lahko do pozabe samega sebe. Kakor pri višku spolne spojitve, ko se samec in samica izgubita drug v drugem, tako nastopi pri idealni ljubezni do višjega bitja lahko ekstaza, t. j., da človek izstopi iz sebe in se vtopi v oboževano bitje. Ljubezen že v nižjem razvoju spremlja rada vera in zaupanje v druga, radi tega se sublimira, t. j. vzvišena ljubezen se zlije z vero, sublimna (latinski sublimis = vzvišeno) ljubezen do ekstaze je vezana z verstvom. Tako imamo ljubezen do boga, ljubezen do matere božje, do svetnikov, do prijatelja, do naroda, do rodne zemlje ali postane vesoljna ljubezen do bližnjega. Višja sublimirana ljubezen je realno gledano vedno abnormalni telesni razvoj, oziroma živčni razvoj tako, da obvlada centralno živčevje možganov celoma život. Irealna sublimirana ljubezen nastopa včasih prav endemično takrat, kadar niso dani pogoji za lagodno spolno združevanje, v dobah velikih socialnih stisk. Jako močna je taka ljubezen n. pr. pri učenjakih; včasih postane že kdo učenjak zato, ker je spolno mrzel in ljubi svoje knjige in svoje misli ali pa se je zaril v učenje in intenzivno mišljenje tako, da je izgubil več ali manj svojo spolno moč. Saj so učenjaki na glas, da so morda dobri so-

<sup>71</sup>) Marx Engelsu 11. sept. 1867 (1047).

<sup>72</sup>) Schulze Delitsch je bil levičarski meščan, a se je vendar smatral za delavskega voditelja, čeprav ni imel mnogo pristašev.

progi, pa slabi moške. Deloma spada med tudi fetišizem, t. j. spolna ljubezen iz estetičnih momentov, loči se pa od sublimne ljubezni s tem, da ostane spolen, često poostruje še spolni nagon. Vsako oboževanje predmeta je malikovanje. Spolne abnormalitete ob kulturi polagoma izginjajo. Ponavljam, da je meni notranja kultura predvsem v tem, da človek obvlada svoje nagone. Ko človek spolni nagon obvlada toliko, da se zaveda njegovega pomena, cilja in njegove lepote, potem mu je tudi spolni nagon svet in ga vlada, ve, da je vir najvišje lastnosti, ljubezni.

Po vsem morem sklepati: ako je naroda vložila v spolno občevanje človeka najvišjo slast in je posledica in cilj te slasti porod otroka, potem moramo iz etičnega stališča obsojati vsako odpravo plodu ter konsekvantno obsojati tudi vso profilakso, vsled tega tudi preservative. Odprava plodu in preprečenje zaploditve, se je izvajalo, od kar pomni človek. Tudi že pri divjih plemenih so bila v navadi različna sredstva, da je moško seme odteklo ali ni prišlo v dotiko z maternico. Narezali so v spolovilih celo cev za odtok semena tako, da je spolna združitev trajala do viška slasti, seme pa je po posebni poti odteklo ven. Divja plemena so prišla na to precej komplicirano sredstvo z žrtvijo precejšnje muke. Za preprečenje nosečnosti je v prvi vrsti meročajno profilaktično sredstvo, t. j. da moško seme ne rride v dotiko z jajčkom. Splošno znano in pri preprostem ljudstvu v rabi je coitus interruptus, t. j. prekinjena spojitve, preden odteče seme. Samec pred izrustitvijo semena spolovilo odtegne, da se seme razlije na ven. Pri mladih ljudeh, ko je spol močnejši in ko je ljubezen intimnejša tako, da se volja mladeniča in mladenke docela izgubi, je težje govoriti o pretrganju spolne spojitve, marveč le tam, kjer pri spolni združitvi ostane še živa energija, volja, da mož v odločilnem trenotku obvlada svojo strast. Gotovo je to na škodo najvišje slasti in po mojem mnenju mora tudi psihično neugodno vplivati na moža in na ženo, ker oba ne uživata spolne ljubezni do zadnjega viška, ampak samo do nekega momenta. Pretrganje slasti je tudi več ali manj naglo, kar mora posebno možu vsaj podzavestno ustvariti zatišano, nezadoščeno čustvo. Psihoanaliza pa nas uči, kako neugodno lahko vplivajo zatišana čustva na človeško dušo. Ker ima spolna slast ravno cilj, dati višek svobodnega uživanja, polne radosti, radi tega je tudi coitus interruptus več li manj odklanjati. Je tudi neestetičen, bil pa je v navadi že pri divjih plemenih in bil je dobro znan in v navadi med našim kmetjskim ljudstvom. Kmetjski fant, ki se ga ni znal posluževati, in je oplodil dekle, je bil svojim tovarišem v posmeh.

Moderna profilaksa pa se poslužuje preservativov, posebno condonov in sličnih sredstev. Preservativ dovoljuje, da se akt spojitve izvrši do konca, da se obe strani prepustita polni slasti. Raba preservativov tudi ni neestetična in komplicirana. Moderni preparati so tudi precej sigurni. Vendar tudi pri rabi preservativov človek čuti neko mehanično oviro, pa najsi bo še tako neznatna.

Tako postane raba preservativa prejudicijelno vprašanje tudi za odpravo plodu. Ko je raba preservativa po sebi prepuščena svobodni volji posameznika, je odprava plodu eminentno vprašanje človeške kolektivitete. Vendar so dani slučajji za odpravo plodu, ko preservativ zgreši svojo nalogo in nastopi zaploditev, ali pri posilstvu, ko je žena proti volji zarodila. Sodba o odpravi plodu ne more biti več individualna, soditi o tem, ali je upravičena odprava, gre kolektiviteti potom svojih organov. Odprava je dovoljena iz higijeničnih razlogov za zdravje in življenje porodnice; iz socialnih razlogov preprečenje porodov verjetno obremenjenih otrok, iz gospodarskih razlogov ob polni nesposobnosti starišev, skrbeti za zarod. V tem slučaju pa ima kolektiviteta pra-

vico, da prevzame skrb za ženo in zarod nase, da porodnico potom javnih zavodov preskrbi, dokler ni zopet sposobna za polno delo, otroka pa v dečjem domu. Tako postanejo slučajji odprave plodu pri sistemiziranju rabe preservativov jako redki. Ako je raba preservativov dolžnost v slučajjih nemogočega vzdrževanja zaroda, potem je odprava plodu dovoljena le po izreku kolektivitete. S tem pa je tudi odpravljena vsaka možnost zlorabe spolnega občevanja in ob enem odprave plodu. Sistemiziranje preservativov in dovolitev odprave plodu bi tudi etično ugodno vplivalo. Zmanjšalo bi do najmanjšega števila odprave plodu že radi tega, ker bi bila sodba javna. Ako se odprava plodu sme vršiti le v javni bolnici po sodbi in pod nadzorstvom veščakov ter odpade ob enem kazenska pretnja odprave plodu, potem izgubi odprava plodu ves sedanjí odijozni obraz. Statistika nam kaže, da ob veljavnosti precej strogih sankcij kazenskega zakona proti odpravi plodu posebno v velikih mestih, tajna odprava plodu zavzema silen razmah. Tako so ugotovili, da v pariških kanalih izvlečejo iz gnoja na leto najmanj 100.000 že precej razvitih zarodkov, dočim nerazviti docela izginejo, da se lahko šteje do 300.000 slučajev tajne odprave plodu. Prof. dr. Dierse tudi za Nemčijo šteje najmanj 300.000 slučajev odprave plodu.

Cilj in volja prirode je samohrana, nele telesa, ampak tudi ohramba zdravega, bodrega duha. Pravica vsakega človeka je uživati radost življenja, zato je priroda vložila v spolno združitev najvišjo slast, ki je človeku dana. Dr. Breclj\*) tudi izrecno priznava, da je prirodna in dovoljena uteha iz poželjivosti. Baš ta uteha daje visoko ljubezensko slast. Radi tega je neomejeno spolno združevanje dano in dovoljeno vsakemu človeku ter je gotovo, da spolna združitev, ako se je ne uživa razumno, ako se človek ne zna omejevati na resnično notranjo željo in potrebo telesa po združitvi, ne odgovarja človeški prirodi in posebno ne etični kulturi človeka. Človek ima tedaj dolžnost, omejevati spolno strast baš radi tega, da jo omejuje na prirodno potrebo in tako stopnjuje do viška spolno slast. Velja isto pravilo, kakor za hrano: lakota je najboljša kuharica. Ako ima človek pravico in dolžnost omejevati spolno združevanje, pa mora imeti tudi pravico omejevati zaploditev v prepričaniu, da mu bo nemogoče vršiti dolžnost kot mati in oče, ko dvomi, ali plod pride neokrnjen ali neobremenjen na svet ali ko ve, da se plod ne bo mogel razvijati vsled pomanjkanja. Ženi je priroda dala poleg spolne slasti tudi materinsko slast. Saj je znano, da često mrzle žene, t. j. žene, ki ne uživajo radi zaostalega spolnega živčevja spolne ali uživajo le malo spolne slasti, s porodom in dojenjem prvega otroka šele najdejo ljubezen do moža in razvijejo spolno strast. Marsikatera žena išče moža radi tega hrepenenja po otroku. Na moževi strani je ta drugotna slast mnogo manjša, četudi možu daje otrok večje veselje do dela in truda za zarod. Žena in mož torej ne preprečujeta spojitve, ako poslušata glas svoje vesti in glas prirode, drugače nego na povelje nujnih okoliščin. Vzemimo, žena dobro ve, da otrok, ki je zanošen po možu v pijanem stanju, pride na svet in je obsojen živeti kot bebec. Pa naj bi žena ne imela pravice, braniti svoje telo in preprečiti zarod proti prirodi! Nima pa drugega sredstva proti pijancu in nasilnežu, kot preservativ. Kaj je bolj nemoralno: ali da se žena podvrže sili pijanca in rodi negoden plod, ali pa, da s prevdarkom prepreči veliko zlo in velik greh proti prirodi?

Moderna industrija je odtrgala od zemlje kmečkega človeka in ga presadila v mresto in fabrike. Do sedaj in dokler je kapitalistični sistem pravilno

\*) Čas, 6—7. t. leta.



funkcioniral, bila sta kmet in delavec ona, ki sta neomejeno porajala. Dognano je statistično, da je višja inteligenca, posebno učenjaštvo navadno jalovo. S povišanjem delovanja možgan čisto peša delovanje spolnih organov. Po drugi strani razkošje, posebno žene, narekuje, da se žena odtegne muki poroda, da varuje svojo telesno gibčnost in slokost. Ravno pretirana civilizacija je ustvarila spolno profilakso. Ta je docela neetična, ker je sebična, preprečuje voljo prirode, niža silo prirode v svrhu razkošnega življenja. Lahko bi se sicer reklo, da potomstvo ne trpi toliko vsled take profilakse, ker iz mestnih okoliščin prihaja manj krepko, manj zdravo potomstvo, kar relativno tudi velja. Po tej poti bi se nalagalo vse breme porodov kmetu in delavcu. Obilo porodov na kmetih ustvarja ravno proletarijat. Prvi sin prevzame očetovo premoženje, prva hči, je namenjena za nevesto v tujo hišo, vse drugo pa je namenjeno v mesto, za proletarijat. Bolj ko je kmet prost v izvrševanju spolne dolžnosti, več producira proletarijata. Moderna higijena pa ohranja vedno več potomstva zdravega in pri življenju. S stopnjevanjem tehnike stroj po eni strani meče delavca na cesto, jemlje mu vsakdanji kruh, po drugi strani se množe delovne moči s kmetov. Vsi ti milijoni naj bi se vzdrževali spolnega občevanja, ker so prepričani, da ne morejo skrbeti za zarod? Vsi ti milijoni naj bi se odrekli volji prirode, najvišji človeški utehi, spolnemu združevanju? In kulturnemu človeku, ki obvlada svoje nagone, naj bi bilo prepovedano potom tehničnih sredstev preprečiti nepotrebno zaplojevanje? Trdim torej, da je zahteva kulture in tudi posledica kulture, ako človek rabi preservativ, da prepreči zlo preobremenjenega plodu ali pa plodu, ki je že za naprej namenjen bedi in poginu, ki je nevarnost za mir človeške družbe. Kaj nam porekó pri vprašanju: ali se sme poročiti jetičen človek? Saj jetični ljudje žive tudi 30 let in še več. Pravijo tudi, da je spolni nagon pri takih ljudeh včasih jako živ. Ti ljudje naj bi bili obsojeni na ejakulacijo — trosenje svojega semena, četudi po prirodnem dejstvu vanju, smeli bi pa živeti ob soprogi le sveto življenje! Ravno takemu bolnemu človeku, ki rabi življenske uteh, pri polni zavesti in ljubezni do življenja ne bi bila dovoljena spolna slast? Po drugi strani pa, ali bi ne bil greh proti prirodi, vedoma ustvarjati obremenjene jetične ljudi? Ali ni v tem slučaju preservativ nujno moralno sredstvo: po eni strani zadoščati prirodnemu klicu spolne slasti, po drugi strani preprečiti socialno zlo?

Ako imenujemo kulturo oblast človeka nad naravo ter jo ločimo v materialno kulturo, t. j. oblast nad silami vnanje naravo potom tehnike, ter v višjo etično kulturo, t. j. oblast nad našo notranjo naravo, nagone in strasti, potem bi bila etična zahteva, da se spolno družimo neovirano, ker je etična dolžnost vsakega, da vlada svoje nagone. Ako mož in žena vesta, da si kvarita zdravje, da spravita na svet pohabljenca, ali ne bosta mogla zadoščati dolžnostim reje in vzgoje otrok, potem bi se morala odreči spolnemu občevanju sploh. Vendar je najvišja volja narave spolna spojitve. Narava neomejeno pospešuje plojevanje, a zopet sama uničuje milijarde semen, preprečuje razvoj milijard in milijardov že nastalih plodov. Ako dr. Brecelj trdi, da je v naravi vse lepo in smotreno urejeno tudi glede ploditve ter občuduje naprave in sposobnosti, ki jih imata žival in rastlina, da se ohranita preko mej lastnega življenja v potomstvu, potem je spregledal docela kruto naravo, ki uničuje sama največji del plodov. Čudovita je res naprava in sposobnost zaplojati nele v vnanji naravi, ampak mnogo bolj še na človeku. Ako dr. Brecelj trdi, da je v vnanji naravi vse smotreno urejeno, pa je konstatirati, da narava sama uničuje odvešek plodov, potem velja isti zakon tudi za človeka. Narava ohranja plodove, ki so potrebni v veselstvu. Zato ima tudi človek že kot stvar narave pri

polnem razvoju svojega umskega življenja pravico, da sam smotreno ureja zaplojanje, t. j., da zavaruje krepko in zdravo potomstvo. Kjer niso dani pogoji za to in človeški razum to lahko ugotovi, tam nastane etična dolžnost človeka, po eni strani, da uživa klic prirode po neomejeni spolni spojitvi, kolikor je ta strast resnična, po drugi strani pa omejuje zaploditev, kolikor ista moti skladnost človeške družbe. Ako se oziramo glede zaščite potomstva v zgodovino nazaj, vidimo, da se prvotna divja plemena le malo množe, kljub temu, da je spojitev neovirana. Nekulturni človek ne zna varovati lastnih plodov. Šele z razvojem civilizacije so dani z ustanovitvijo družine ugodni pogoji za rejo in vzgojo potomstva. Družina pa je človeška institucija, plod družnega umskega življenja. Človeški plod se ščiti po volji človeka. Enako pa mora imeti človek potom svojega spoznanja pravico, da zadržuje ploditev takrat, ko vidi, da mu bo reja in vzgoja nemogoča.

Sicer dr. Breclj sam in z njim že marsikateri cerkveni učenjak prihaja do prepričanja, da je vendarle v neki meji profilaksa dovoljena. V svojem članku »Fakultativna sterilnost« je previdno obšel vprašanje preprečenja plodu, ko po eni strani dopušča profilakso ter jo po drugi strani omejuje na negotovo in naiholi problematično sredstvo. Šele v nainovjšem času so večaki fiziologi in biologi skušali dognati, da je žena v dobi med dižami\*) sterilna — jalova. Trdijo, da se dva ali največ osem dni med dižami iz maternice ne ločijo iaička. takrat nai bi bila tudi priložnost za spolno združitev brez posledic. Skoraj nai vno pa je umovanje dr. Breclja in njegovih virov. Ako si predstavljamo milijone in milijone v braku zvezanih ljudi, delavcev, brezposelnih, ki vedo, da nimajo koščka kruha za svoje otroke, bi naj živeli drug tik drugega v ozkih stanovanjskih prostorih, ra bi se vzdržali od meseca do meseca spolnega obče vana. Je enkrat ali dvakrat na mesec bi smeli vršili spolno združitev! Dr. Breclj tudi docela pozabi ukaz zakona, ki razlaga, da je brak zveza moža in žene z glavno svrho in dolžnostjo drug drugemu dajati neomejeno svoje telo. Kaj čudno bi bilo, ako bi v dotični naragraf gradjanskega zakona vstavili stavek, da morajo to dolžnost vršiti vsaj enkrat na mesec. Dr. Breclj dalje trdi »da tisti zakonci ne ravnajo proti prirodi, ki se poslužujejo svoje pravice na v r a v š n i način, dasi ne more vzkliti novo življenje radi prirodnih vzrokov, bodisi časovnih okoliščin, bodisi telesnih nedostatkov. V zakonu samem so namreč tudi drugotni nameni, kakor medsebojna pomoč, negovanje medsebojne ljubezni in uteha poželjivosti, za čemer stremeti zakoncem ni nikakor prepovedano.« Dr. Breclj s temi besedami menda misli, da je »pravšno« sredstvo preprečiti zaploditev omejitev spolnega združevanja na jalovo dobo žene. A že s tem, da se dopušča vršitev spolne spojitve neomejeno na ženi, ki je po prirodi jalova, se omaja načelo, da je končni cilj spolnega združevanja potomstvo. Dr. Breclj pozablja tudi na zapovedi pisma stare zaveze, ko je bog gevoril prvemu človeku: »rastite in množite se in napolnite zemljo in p o d v r z i t e si jo in gospodujte ribam v morju in pticam pod nebom in vsem živalim. Dal sem vam vse zelišče in drevje.« Po božji volji torej je človek gospod nad vnanjo prirodo. Tam sme rušiti red prirode, ruvati rastline, moriti divjačino, vse sebi v korist. Enako mora biti torej vladar svoje lastne prirode in do tega pride v razvoju kulture.

Proletarska žena je tista, ki ne more izpolnjevati prirodne naloge matere, ker mora delati od jutra do večera v zaprašeni tvornici in otroke prepustiti usodi. Ona je tista, ki mora tudi noseča garati od jutra do večera, ona je tista.

\*) diže, t. j. mesečno čiščenje krvi pri ženi.

ki ob porodu izgublja kri in moč, katere često ne more nadomeščati. Proletarska žena brani svoje življenje, ko zahteva omejitve porodov, da reši človeško družbo nepotrebne zalege. Kajti otrok je dan od prirode za to, da ima možnost polnega razvoja. Dokler je vladala neomejeno meščanska družba, nismo slišali krika žene po omejevanju porodov. Ta krik je pravi krik proletarske žene in do tega pride le, ako je žena svobodna, neodvisna od volje moža. Zato lahko rečemo, da je feminizem v bistvu nastal šele takrat, ko je nastopila radi gospodarske stiske proletarska žena. Imamo sicer prve početke feminizma že daleč nazaj. Nastopil je feminizem res na Angleškem iz dvojnih razlogov: pred vojno, l. 1911 bilo je na Angleškem za 1,300.000 več žensk nego moških, torej toliko manjša možnost pravilnega braka, lahko rečemo tudi pravilne spolne združitve. Feminizem pa ni nastopil na Angleškem toliko iz tega razloga, marveč moramo iskati vzroke v zgodovini angleškega naroda precej daleč nazaj. Morda nikjer ni bila morala visokih krogov še v XVII. stoletju tako revna in nizka, kakor je bila na Angleškem. In morda se nikjer v kulturni državi ni čutila žena tako podložna možu nego Angležinja. Vzgled v poeziji »Eva« pri Miltonu. Po drugi strani pa ni bil nikjer mož, sprog tako surov, kakor Anglež, angleški lord. In iz teh razmer je zrasla prva feministka, bila je Mary Wollstonecraft, pozneje poročena Godwin. Ista je spisala že l. 1792 knjigo »Vindication of the Rights of womwns — zahteva po ženskih pravicah.« Ona sama bila je, pravijo, jako prikupljiva prikazen in silno čuvstvena. Oče njen pa je bil velik pijanec, njen svak je bil brutalen mož. Sama je bila domača učiteljica in je videla v visokih krogih, da se vsa ljubezen vrti okoli form, naslade in strasti. Resnične ljubezni je videla malo. V mladosti se je zaljubila v Parizu v Amerikanca Gilberta Imlay, bil je uglajen, lep, prikupljiv Amerikanec, po duši pa brezvesten in nasladnež. Ko jo je zapeljal, jo je tudi zapustil. Skočila je v Temzo. Ko so jo rešili, je jela uvidevati vso ničevnost visoke družbe, vso zlorabo spola in se je pozneje omožila z Williamom Godwin, ki je bil majhne postave, velike glave, sploh nelep, se je znal pa od duhovne strani prikupiti, kar je baš iskala. Udala se mu je in seveda zopet spoznala, da tudi pri Godwinu odloča nagon in strast. Godwin je bil prvi aktivni anarhist. Spisal je knjigo »Political Justice«, kjer je ožigosal sprieno angleško justico in državo in klical nanjo propast. S tem je bil ravno duhovno soroden Mary, ker je ona prva dvignila krik po osvoboditvi žene od moža. Ona je ugotovila, da je žena povsodi vezana ali na harem in varstvo evnuha ali pa je vezana z verigo verstva na blagoslovljen zakon, četudi mora imeti poleg sebe človeško zver, gnusnega pohotneža, ki jo nele sili v spolno občevanje, ampak ima po zakonu pravico, da jo v to sili. Kakor je bil Godwin prvi anarhist v socialnem smislu, tako je bila Mary Wollstonecraft prva bojevница za svobodo ljubezni. Danes čez poldrugo stoletje se vrača feminizem na njeno pot. Če tudi se je feminizem v različnih krogih po kulturnih državah prej javil nego feminizem proletarske žene, nastal je le vsled zlorabe razkošnosti od strani moškega, zlorabe po zakonu sankcioniranega stališča, da je bila žena siljena z njim občevati. Ta motiv ni bil dovolj krepak, da bi združil vse žene v stremljenju po svobodi, kajti vsaj do nedavna je bilo normalno življenje v družini dejstveno. Vse kaj drugega pa je položaj, ki je nastal vsled sistema kapitalizma, ki je silil ženo-proletarko v fabriko, ko je pritisnil življenske potrebščine proletarca na minimum. Šele takrat je socialno gibanje proletarske žene postalo univerzalno za osvoboditev od gospodarskega robstva. Klic po gospodarski osvoboditvi pa je hkrati klic po življenju, klic žene svobodno uživati najvišjo človeško slast spolnega druženja, klic žene po krepkem in zdravem zarodu. Nikjer ni pomen boja za skrajšanje

delovnega časa tako velik in odločilen, kakor pri boju proletarske žene za osvoboditev od dnevnega dela do neke mere, da se lahko žena kot taka in kot mati izživi. Nikjer ni pomen boja za samoodločbo pri spolnem uživanju, samoodločbo pri zarajanju tako velik in odločilen, kakor pri proletarski ženi. Sedaj šele je feminizem splošno socialno gibanje in inteligentna žena tudi iz srednjih krogov sledi temu univerzalnemu gibanju, videč, da je uspeh feminizma mogoč le pod geslom, kakor ga je postavil Marx: Proletarci vseh dežel združite se — žene kulturnega sveta, združite se v boju za samoodločbo!

## *Kurt Tucholsky—Tone Maček, Član društva*

*V naše društvo sem se vpisal bil,*

*ker me prijatelj je pregovoril.*

*Bil sem sam na svetu.*

*Zdaj sem član, tovariš in kolega,*

*znak: ki mi iz gumbnice koketno sega,*

*priča o pokretu.*

*Imamo častnega predsednika,*

*tajnika, blagajnika, preglednika,*

*in poleg teh*

*še hud odpor nergaške opozicije,*

*ki vlaga trapaste peticije*

*v društven prospah.*

*Izvoljen sem pred tremi tedni bil v odbor;*

*ne bom se hvalil, da sem kakšen vzor,*

*saj nisem domišljav,*

*pa vendar že zavest mi dobro dene,*

*da ne morejo opraviti brez mene*

*društvenih težav.*

*Tam zunaj reš me nihče ne upošteva,*

*tu sem pa mož, ki ga ponos preveva*

*v našem strumnem zboru.*

*Za kažipot imamo vzor-štatuete,*

*beže večerne ure ko minute*

*v društvenem prostoru.*

*Svoje vrednosti se šele tu zavedam,*

*s pomilovanjem na nečlane gledam.*

*Kaj bodo ti!?*

*Nad nami prapor naš ponos dviguje,*

*kdor hoče, naj me «stele» imenuje,*

*ne bom se radi tega še razpalil.*

*Če bi me pa kot člana kdo razžalil,*

*tedaj pa v meni se vzbudi društvena vest!*

*Hej Slovani! Živijo slovanska pest!*

*Za to živim in umrem!*

*Da mi nekoč nagrobnico zapoje*

*društvo moje.*

Sedeli so na skali in strmeli v dolino, da bi zagledali ježdece, ko bi prišli izza ovinka.

»Koliko si jih pa naštel?« je vprašal Howard.

»Deset ali dvanajst,« je rekel Curtin.

»Toliko banditov po tvojem pripovedovanju niti ne more več biti,« je rekel Howard Lacaudu.

»Seveda ne. Večino so že polovili. Toda tista četvorica ali petorica, ki je ostala, je najbrže dobila druge in se združila z njimi v novo tolpo, ki snuje nekaj novega.«

»Menim, da ima Bob prav. In če je tako in če prispo semkaj, nam bo slaba predla. Tole potrebujejo revolverje in municijo.«

»Ti poznaš vas in ljudi tam spodaj,« je del Howard Curtinu. »Mogoče so iskali spodaj v vasi revolverje in so jim Indijanci v strahu povedali, da si ti tu zgoraj in da imaš puško, ko si vendar na lovu.«

»Preklete, prav imaš, stari. Tako bo. Potem pridejo na vsak način sem po puško.«

»Potem je pa najbolje, da se ne mudimo in se začnemo pripravljati,« je rekel Dobbs. »Curtin, ti ostani kar tu, ker imaš ostre oči, in opazuj, ali ne prihajajo. Mi bomo pa vse pospravili.«

Takoj so polovili osle, jih nagnali v goščo onstrani skale in jih privezali. Nato so znosili orožje, dvojne vedre vode in zavoj s prepéčencem v globoko strugo, ki se je raztezala tik ob skalnati steni. Ta struga je bila prav sposobna za obrambo, kajti tu jih ni mogel nihče napasti od zadaj niti ne zajeti, razen tega pa so imeli pred sabo odprt laz, kjer so lahko opazovali vsak gib napadalcev in so mogli vsakega moža dodobra vzeti na muho.

»Sicer bi pa utegnili splezati na skalo,« je rekel Curtin, medtem ko so vse potrebno pripravljali, »se zalezti v kako duplino in počakati, dokler zopet ne odidejo.«

»O, ti govledo,« je rekel Dobbs, »potem najdejo vendar mino, mi pa ne bomo mogli več do nje, da bi vzeli svoj delež, ki smo ga tam skrili.«

»Jaz nisem videl tu nikake mine,« je rekel Lacaud.

»Seveda ne,« je odvrnil Dobbs. »Sedaj ti moramo vendar pokazati karte. Seveda imamo tu mino. Dokler obranimo mesto, ne morejo do nje. Če se pa skrijemo, bodo iskali Curtina in njegovo puško, potem bi seveda našli mino, danes ali jutri. Da bi sedaj pospravili, kar smo nakopali, ne utegnemo več, pa tudi ne moremo od tod oditi, če je kdo pri mini. Zmeraj moramo namreč tu preko laza in se jim ne moremo izogniti. Tako že moramo vgrizniti v košč. Pa četudi bi oni ne vedeli, da imamo tu nekaj posebnega, pravo težo, razumeš, bi nas vendar docela slekli in bi nam ne pustili niti škornjev. Potem pa nam ne preostane drugega, kakor da tu poginemo.«

»Tako je,« je pritrdil Howard.

»Zavili so sem. Prihajajo,« je zaklical Curtin in skočil s skale. »Sedaj pa hitro in vse je treba pospraviti.«

»Kaj meniš, koliko časa pa potrebujejo, da pridejo sem?« je vprašal Howard. »Šaj poznaš najbolje pot.«

»Natančno petdeset minut. Potem bodo tu. Če bi ne imeli konj in bi vedeli za bližnjice, bi prispeli deset minut prej.«

»Veš natanko, popolnoma natanko, da gredo sem?« je vprašal Dobbs.  
»Ko so zavili, ne morejo drugam. Morajo sem. Nobena pot ne drži drugam.«

»Mogoče pa se bodo spet obrnili?«

»Mogoče. Toda bolje je, da se na to ne zanašamo.«

»Trebba bo tudi šotor pospraviti,« je svetoval Dobbs. »Potem ne bodo takoj spoznali, da je tu več kakor ena oseba. Razen tega bi se jim zdelo, kakor da smo kdove kako bogati.«

Podrli so šotor in ga spravili v strugo. Nato so izdolbli strelne linice, da bi jim ne bilo treba dvigati glav in bi imeli vkljub temu dober razgled. Posvetovali so se še o bojnem načrtu, končno pa je začelo vsem biti srce, kajti zaslišali so že glasove, ko so bili možje pri zadnjem ovinku.

Nekaj minut nato so stopili moški iz gošče in prispeli na rob laza. Konje so očevidno pustili na ovinku, kajti uprav zadnji del pota je bil za konje naporen. Najbrže pa so še radi nekega drugega vzroka pustili konje zadaj. Vsega skupaj je bilo sedem mož, ostali trije so bili gotovo pri konjih ali pa so na primernih mestih stražili. Vsi so bili oboroženi. Vsak je imel revolver, nekateri so razen tega imeli še puške. Vsi so bili pokriti z velikimi klobuki, okrog ramen so bili oviti s pisanimi rutami, sicer pa so bili zelo razcapani. Dva sta bila obuta samo v sandale, dva sta bila bosonoga, eden pa je imel na eni nogi dokolenko, dočim je bila druga noga brez nje; in medtem ko je bila noga z dokolenko obuta v rumen čevelj, je nosil mož na drugi nogi črno galošo. Nihče ni imel cele srajce; zato pa so imeli nekateri usnjate jopiče, trije pa so bili oblečeni v dolge, do gležnjeveg segajoče, tesno se prilagajoče rjave usnjate hlače. Vsi pa so imeli po en ali celo po več pasov z naboji. Nekaj jih je nosilo prek ramen odeje. Drugi so najbrže pustili odeje kakor tudi zavoje z živili pri konjih.

Ko so prispeli na laz, ki je bil omejen na eni strani s strmo skalo, drugod pa z gostim, skoro neprehodnim grmičevjem in trnjem, pomešanim z drevjem, so se radovedno ogledali. Zdelo se je, kakor bi se nadejali nečemu povsem drugemu, kakor temu, kar so sedaj zagledali. Vsekakor so morali spoznati, da je bilo tu štiriščje, ki je služilo za bivanje. Povsod je ležal les, kurišča so bila še sveža, okrog njih pa so bile razmetane prazne konzervne škatle, črepinje razbitih loncev, papir in ostanki časnikov, in razen tega je bilo tam še svetlo, jasno začrtano mesto, kjer je stal šotor. Prostor je predstavljal nepravilen četverkotnik, ki je bil nekako šestdeset korakov širok; širil pa se je, ker so sekali na vsaki strani dnevno les, ki so ga rabili za ogenj. Tudi po sveže posekanem drevju se je dalo spoznati, da je bil prostor še pred kratkim obljuden.

Možje so stali v gruči in so pričeli kaditi. Nekateri so počepnili, drugi so se pogovarjali. Moški z zlato bronciranim slamnikom je bil najbrže voditelj, kajti vsi so se ozrli vanj, če je kaj rekel.

Stopili so nekaj korakov dalje. Nato so se zopet ustavili in se posvetovali. Natanko se je videlo, da niso vedeli, kaj naj napravijo ali kako se naj odločijo. Zdelo se je, da so bili nekateri prepričani, da se je Gringo, Amerikanec, že odselil in da so prispeli prepozno. Te misli je bil tudi voditelj, ki so mu rekali Ramirez.

Pogovor je postajal glasnejši, ker so se razkropili in se pomenkovali od daleč. Tako so mogli možje v strugi skoraj vse razumeti, kar so se oni domeni, in se po tem ravnati. Morda bodo banditi po daljšem odpočitku zopet odšli in potem bi imeli enkrat za vselej mir.

Čeprav so nekateri banditi, pohajkuioč sem in tja, prispeli prav do konca prostora, se vendar ni bilo bati, da bi našli pot do mine; kajti Dobbs in Curtin sta io zadnjo uro še posebno dobro zadelala: dokler bi se trnje, ki sta ga vpletla v grmovje, ne posušilo in ovenelo, je bila pot do mine popolnoma varna.

Po dolgih posvetovanjih so se banditi končno vendar za nekaj odločili. Govorili so tako glasno in pri tem tako silno gestikulirali, da so obleganci kmalu spoznali, kaj banditi nameravajo. Sklenili so namreč, da se bodo tu za dalj časa naselili, dokler ne bo napad na vlak nekoliko pozabljen in dokler ne odidejo vojaki pri zasledovanju v oddalnejše okraje. Prostor se jim je zdel izredno ugoden. Nekoliko holi spodaj so našli vodo, tudi paša za konje bo kie v bližini: ko bi se naveličali divjačine, bi si lahko nakradli živež na poljih, ki leže spodaj v dolini. Spodaj na poti so našli odprt prostor, od koder so mogli opazovati pota v dolini, in če bi res zagledali vojake, bi mogli še pravočasno pobegniti, če bi našli med tem kako pot. Kajti če bi prišli vojaki na pot, bi se morali vsekakor umakniti s tega mesta, sicer bi jih zajeli.

V kratkem času so si res dodobra ogledali okolico. Treba bi jim bilo naiti samo kako pot za povratek in to bi se jim že posrečilo, če že ne od tod, pa spodaj, mogoče v bližini studenca.

»Pravkar sem mislil.« je rekel Howard tiho Curtinu. »da smo pravi osli, da nismo zlezli k mini. Sedaj pa vidim, da bi bilo to najbolj neumno, kar bi mogli napraviti. Kajti če se tu vgnezdijo, bi nas kmalu zasledili pri mini. Je že najbolje, kar smo napravili.«

»Kaj na naji storimo, če se tu stalno naselijo, tega res ne vem.« je zašepetal Dobbs. »Na to ni nihče izmed nas mislil. Vsaj jaz sem menil, da pridejo in zopet odidejo.«

»Počakajmo nekoliko,« je rekel Lacaud, »mogoče zopet izpremene načrt in odidejo.«

»Predlagam,« je svetoval Howard. »da se porazdelimo na vso dolžino struge. Če bodo tod pohajkovali, ni treba, da nas vidijo na kupu in postrele kakor kunce. Saj mislijo, da je samo eden tu, in če jih napademo z raznih strani, jih mogoče tako zmedemo, da odidejo.«

Howard in Lacaud sta se postavila na skrajna konca struge. Vsak od njiju je imel dobro lovsko puško. Curtin in Dobbs pa sta se postavila tako sredi struge, da oseba, ki bi prišla v bližino struge, ni mogla obeh istočasno videti.

Banditi so čepeli v gruči na laz, ne daleč od ozkega vhoda. Kadili so, se pogovarjali in smejali; dva sta ležala na tleh, moleč vse štiri od sebe, in spala ali dremala. Eden je odšel h konjem, da bi povedal stražam, da nameravajo ostati tu in naj poiščejo spodaj pašnik za konje. Enega pa so poslali k stražarju, da bi skupno z njim pregledal dolino. Vsi, ki so sedeli v strugi, so se spomnili, da bi bila sedaj najlepša priložnost, dobro pomeriti v petero tičev, ki so ostali, in jih postreljati. Če bi prišla nato ostala petorica na pomoč, bi jih mogli iz varnega zavetja dobro sprejeti in tako bi se znebili vse svojati. In vsak se je jezil, da se niso o tem načrtu pravočasno posvetovali. Saj bi to ne bil nikak umor, kajti to niso bili ljudje, nego zverjad.

Dobbs se je tako poglobil v ta načrt, da ga ni mogel več obdržati zase. Splazil se je k Howardu, ki mu je bil najbliže.

»Isto sem pravkar tudi jaz mislil,« je odvrnil stari. »Toda potem bomo imeli tu mrtvake.«

»Saj jih bomo vendar zakopali,« je zašepetal Dobbs.

»Seveda. Toda pokopališča ne maram tu, kjer bomo morda še nekaj tednov prebivali. Pokopališče je sicer potrebno, toda noč in dan ti ga ni treba imeti uprav pred oknom. Drugače bi bil tudi jaz za to; tisti s kozavim obrazom se zdi tako podel, da bi se ga kot odrasel mož bal, pa čeprav bi sedel z njim v cerkvi.«

»Tega ne boš srečal v cerkvi.«

»Narobe. Prav njega in prav to morilsko svojat. Prisegam ti, prav ti so tisti, ki obešajo sveti Devici Guadelupski in san Antoniju največ srebrnih nožic in ročic pod noge. Ti se plazijo po kolenih od cerkvenih vrat do oltarja in trikrat okrog vseh štirih sten. Le pojdi tja in jih preišči — vsak ima podobico ali svetinjico obešeno okrog vratu. Naša mehikanska vlada že dobro ve, čemu tako trdo postopa s cerkvijo. Ti ljudje so ti desetkrat bolj praznoverni kakor najbolj črni pagani iz osrednje Afrike. Ti so — toda človek, kaj pa ta tu hoče? Saj prihaja naravnost semkaj. Hitro na mesto!«

Urno kakor maček se je Dobbs odplazil.

Res se je eden od mož bližal strugi, naravnost proti mestu, kjer je sedel Curtin. Ni gledal predse, tudi ne v smeri struge, nego je imel glavo dvignjeno in si je ogledoval skalnato steno v vsej njeni dolžini. Zdelo se je, kakor bi iskal tam kako pot. Mogoče se je spomnil, da mora gringo, ki so ga iskali, tičati tam nekje, ali pa, da se je umaknil tod po kaki poti v dolino, ker ga na drugi poti niso srečali.

Spoznal pa je, da je bila skala neprehodna, da je vse kakor zazidano. Žvižgal je predse in se obrnil, da bi se zopet vrnil. Pri tem je pogledal navzdol in opazil strugo. Gotovo si je mislil, da je to tista pot, ki bi jo potrebovali. Prišel je bliže, skoro do roba struge in tedaj je zapazil Curtina.

Curtin ga je ves čas opazoval; zato ni bil presenečen, ko ga je zagledal tu nad sabo.

»Caramba!« je zaklical bandit, se obrnil in glasno zakričal tovarišem: »Pridite sem. Tu sedi ptiček v gnezdu in vali jajca.« Glasno se je zasmel.

Ostali so hitro vstali in se presenečeno približali. Ko pa so bili na pol pota, je Curtin zakričal: »Stojte, banditi, streljam.«

Banditi so se takoj ustavili. Niso se upali zgrabiti za revolverje. Niso prav vedeli, kaj se je zgodilo.

Nekaj časa je bilo vse mirno, nato pa so začeli moške hitro in razburjeno govoriti.

Končno je stopil voditelj nekoliko naprej in rekel: »Nismo banditi. Od policije smo. Iščemo bandite.«

Curtin je nekoliko dvignil glavo. »Kje pa imate znake? Če ste od policije, morate imeti vsaj znak. Kar pokažite ga.«

»Znak?« je odvrnil moški. Nimam znaka, ga tudi ne potrebujem. Mi ga tudi ni treba pokazati. Pridite malo bliže. Govoriti moramo z vami.«

»Tudi od tam lahko z mano govorite. Bom prav dobro razumel, kar mi boste povedali.«

»Odvedli vas bomo v ječo. Vi ste na lovu, a nimate dovoljenja za to. Prijeli vas bomo in vam odvzeli revolver in puško.«

Curtin se mu je zasmel. »Kje imate znak? Ali smete nositi orožje? Saj vendar nimate znakov in niste od federalne policije, pa tudi od državne policije ne. In sploh me ne morete odvesti v ječo.«

»Čujte, senjor,« je rekel govornik in stopil korak bliže, »ne bomo vas odpeljali v ječo. Dajte nam samo revolver. Lovsko puško si smete obdržati. Potrebujemo revolver in tudi strelivo.«



Stopil je še korak bliže in ostali možje so mu sledili. »Niti koraka ne dalje,« je zaklical Curtin, »sicer bom streljal, da veste.«

»Bodite vendar nekoliko vljudnejši, senjor. Saj vam nočemo ničesar pri-  
zadejati, potrebujemo samo revolver.«

»Tega potrebujem sam.«

»Vrzite železo semkaj, pa vas ne bomo več nadlegovali in odšli bomo po svojih potih,« je zaklical nekdo od ostalih mož.

»Ničesar ne dobite, sedaj pa izginite.«

Curtin je stopil nekoliko više, da bi mogel bolje pregledati laz.

Možje so se znova posvetovali, kaj naj store. Videli so, da je gringo v strugi trenutno na boljšem; ležal je v dobrem zavetju. Kakor hitro bi potegnili revolverje, bi streljal, in preden bi prispeli do vhoda v grmičevje, bi že šestkrat ustrelil; in če bi dobro streljal, bi vsi popadali. Zato so se zopet vrnili in sedli na tla. Med tem je bilo že krog desetih in začeli so se pripravljati, da si pogrejejo tortile in tamale ali kar so že imeli s sabo. Zakurili so si majhen ogenj in počepnili krog njega, da bi si pripravili borno kosilce.

Gotovo so bili prepričani, da jim bo prišel gringo na vsak način v pest. Preko stene ni mogel, in ker so taborili na laz, je šlo samo za dva dni in obleganec bi se moral udati. Saj bo tudi katerikrat zaspal in potem ga lahko iznenadijo.

Jedli so, nato so pogleli in dremali. To je trajalo dve uri, nato so zopet oživelili in se začeli pogovarjati. Skušali so najti kak opravko. In iz nagona po udejevanju so se spomnili, da bi Curtina prelisjачili, ga ujeli in se z njim ves popoldan zabavali. Žrtvi se zdi taka zabava seveda manj prijetna. Viška take prijetne družabne igre navadno ne preživi. Ljudje vidijo vendar v cerkvi toliko slik in podob z najbolj krvavimi grozodejstvi, vidijo razpostavljene kipe svetnikov in mučenikov z razmesarjenimi telesi, telesa, ki so prebodena s sulicami in pišcami, odprta usta, iz katerih moli odrezan štrcelj jezika, iztrgana človeška srca, iz katerih kaplja kri in plamenijo rdeči plameni, prebodene in okrvavljene roke in noge, razbita kolena in zlomljene pogačice, hrbte, ki jih bičajo s škorpionji, in glave, ki zabijajo nanje trnjeve kronč z močnimi lesenimi kladivi. In pred temi podobami in lesenimi kipi, ki so tako realistični, da te strese nezrekljiva groza, če jih vidiš, in da planeš v spanju kvišku, če se ti prikažejo v sanjah, leže verniki in pobožnjaki po cele ure na kolenih s široko razprostrtimi in iztegnjenimi rokami in ječijo in stokajo in izmolijo in izmrmrajo in izpojo s tihim glasom po sto, dve sto, pet sto ave-marij. In če se želijo ti možje pozabavati z žrtvami, jim ni potrebna nikakšna iznajdljivost, treba jim je samo posnemati, kar so od otroških let videli v cerkvi. In spretno in verno posnemajo zglede, kajti vse njihove duševne predstave, ki jih imajo, koreninijo v veri, toda v veri, ki vpliva nanje samo z zunanostjo, z realističnimi slikami, z mističnimi ceremonijami. In prav taki ljudje so med vernimi množicami, ki jim na veliki teden predstavljajo vsó grozotno zgodbo mučenja v vseh njenih najmanjših podrobnostih s podobami v naravnih velikosti in s pretresujočo resničnostjo. To ni nikaka pasijonska igra; kajti ti ljudje se dobesedno in neposredno vžive v predstave, ti obžalovanj vredni ljudje, ki so jih zloveške sile stoletja in do današnjih dni obdržale v praznoverju in neznanju — in sicer radi svojih golih egoističnih koristi. In vlada, ki skuša v resnično modernem duhu delati za korist teh mučenih, nesrečnih ljudi in je prisiljena boriti se z onimi silami, mora razpošiljati po deželi konjeniške polke, da polove in ravnaajo kakor s hudodelci s tistimi, ki ne delajo nič drugega, kakor da posnemajo, kar vidijo. Ali sploh morejo nor-

malni ljudje izvršiti napad na vlak s tako nezaslišanimi grozovitostmi? Paganški Indijanci s Sierre Madre, iz Oaxake, iz Chiapasa in iz Yucatee takih grozodejstev niso zmožni. Toda mestici in Mehikanci, ki pred zločinom molijo k božji materi in kleče pred san Antonijem vso uro in ga prosijo, naj jim pomaga, da se jim bo zločin tudi res posrečil, in ki po dovršenem zločinu zopet kleče in prosijo mater božjo in ji obliubljuje deset stearinskih sveč, da bi jih vojaštvo ne ujelo. ne poznajo ne zločina in ne grozovitosti, ki bi ju ne bili zmožni storiti. Njihova vest je zmeraj čista, breme svojega zločina prelože na hrbet kipov, ki so po njihovem mnenju za to ustvarjeni.

In na prijetno popoldansko zabavo, ki se povsem nedolžno začenja s tem, da vtikajo žrtvi žareče treske v usta. so možje sedaj mislili. In o tem so se pogovarjali tudi popolnoma odkrito in tako jasno in preudarno, da je Curtin prav dobro razumel, kaj ga čaka.

Eden izmed moških je izvlekel revolver in ga tako potisnil pod odpeti usnjati jopič, da se ni dalo opaziti, da je orožje pripravljeno za strel. Curtin tega giba ni mogel opaziti, ker je bil zakrit; toda opazil ga je Lacaud.

Možje so drug za drugim vstali. se pretegnili in stopili zopet na sredo laza.

»Čujte, senjor,« je zaklical moški z zlatobronciranim slamnikom, »hočemo se pogajati. Sedaj nameravamo oditi, ker nimamo tu ničesar jesti, razen tega na moramo jutri na trg. Zato se moramo sedaj odpraviti. Dajte nam revolver. Tu imam zlato uro z lepo verižico. Dam vam jo za revolver. Ura je vredna sto padeset pez. Prav dobra kupčija za vas.«

Potegnil je uro iz hladnega žepa in jo vihtel na verižici po zraku.

Curtin se je zopet dvignil. Zaklical je: »Obdržite si uro, jaz pa si obdržim revolver. Ali greste na trg ali ne, me ne briga. Toda revolverja ne dobite in sedaj dovolj.«

Opel se je na roke in je hotel zopet skočiti navzdol. Sedaj pa je mož, ki je imel revolver pod jopičem pripravljen, nameril orožje vanj. Stal je skrit za nekom drugim. ni čeprav bi ga Curtin videl, bi ne mogel videti, da je orožje namerjeno vanj.

Preden pa je mogel bandit pritisniti, je jeknil strel in revolver je padel možu iz rok, medtem ko je vrgel roko v zrak in zakričal: »Iztaknil sem jo.«

Ko je počil strel. so se vsi začudeno ozrli po strugi. Videli so, kako se dviga črn oblaček. Toda oblaček je prihajal iz levega kota in ne od tam, kjer je sedel Curtin. Videti pa niso mogli ne strelca ne orožja.

Bili so tako začudeni, da jim je beseda zastala v grlu. Previdno so se umaknili in prispeli do gozdnega roba. Tam so sedli na tla in se pričeli znova pogovarjati. Obleganci v strugi niso mogli razumeti, kaj so govorili, vendar pa so spoznali, da so bili banditi močno razburjeni. Menda vendar ni bila policija, ki se je tu skrila?

Sedaj so prihitali še drugi. ki so bili v grmičevju na straži, ker so slišali strel in menili, da morajo priti na pomoč. Toda voditelj jih je poslal zopet nazaj, ker se mu je trenutno zdelo potrebneje, da so konji pripravljeni.

Ko so nekaj časa govorili, so se nenadoma glasno zasmejali. Dvignili so se, in neprestano se smejoč. so se bližali zopet sredini laza. »Vi, senjor, z nami ne boste uganjali takih burk,« je zaklical voditelj. »Videli smo vse. Tamle v kotu ste privezali puško in jo sprožili z vrstico. S takimi burkami nas ne boste preslepili.«

Možje so se razposajeno zasmejali. In v hipu so imeli vsi revolverje v rokah.

»Zlezite ven, dečko, sicer pridemo po vas,« je zaklical voditelj. »Nu, bo kmalu kaj? Ena, dve, tri. Nu, ven sedaj.«

Curtin je zaklical: »Še na kraj pameti mi ne pride. Samo korak, pa streljam.«

»Bomo že videli, človeček.«

Nenadoma so vsi možje popadali po tleh in so se pričeli z revolverji v pesteh z raznih strani plaziti proti mestu, kjer je sedel Curtin. Toda daleč niso prišli. Štirje strelji so počili iz štirih različnih krajev struge in dva moža sta zakričala, da sta zadeta. Dobila pa sta najbrže samo obstrel, kajti vsi so se obrnili in se splazili zopet proti grmičevju.

Tu so se posvetovali, kaj naj store. Postalo jim je jasno, da je struga zasedena več kakor od enega, mogoče od štirih ali petih mož. In ti ljudje ne morejo biti drugo kakor od policije. Če bi bila res policija, so izgubljeni, kajti policija ne bo samo tu zgoraj, nego je med tem zasedla najbrže tudi že pot in jih odrezala od povratka. Preostajalo je torej samo še eno. Boj je bilo treba sprejeti. Toda zdelo se je, kakor bi ga ne hoteli pričeti in kakor bi čakali, kaj bodo napravili ljudje v strugi. Pričakovali so od tam napad. Ko pa napada le ni bilo in niso slišali iz struge niti glasu, jih je zopet zmedlo in znova so začeli verjeti, da jih hoče gringo samo prevarati. Če bi bili namerč vojaki, bi ne čakali in bi jih napadli ter jih napodili v objem vojakov, ki so na cesti.

Toda straže niso ničesar javile, in ko je eden od njih prišel navzgor, je zmajal z glavo, iz česar se je dalo spoznati, da spodaj ni vojakov, da je pot prosta.

Zdelo se je, da je potem nekdo nasvetoval, da je treba ljudi v strugi, pa najsi so vojaki ali lovci, po vseh pravilih oblegati, kajti sedaj se šele prav izplača. Če jih je več, imajo tudi več orožja, živil in tudi sicer reči, ki bi jih potrebovali; veliko pa jih ne more biti, sicer bi o pravem času spoznali prednost in bi jih napadli v trenutku, ko so strelji zmešali bandite.

Obleganci v strugi so spoznali, da je sedaj čas za posvetovanje, kajti vedeli so, da ne bodo banditi zaenkrat ničesar podvzeli. Vsi so se splazili v kot, kjer je sedel Howard, in se posvetovali, kaj naj store. Jedli so nekoliko, popili vsak čašo vode in si privoščili isto zabavo, ki so jo imeli banditi že ure in ure, in kadili. »Ko bi le vedeli, kaj sedaj nameravamo!« je rekel Curtin.

»Ali vemo ali ne vemo, je vseeno,« je rekel Howard. »Mi samo tedaj lahko kaj napravimo, kadar oni začno.«

»Saj jih vendar lahko napademo,« je svetoval Dobbs.

»Potem nas imajo.« Howard je odmajal z glavo in si natlačil pipo. »Sedaj ne vedo, koliko nas je. Potem se pa lahko razdele. Laz moremo držati, toda na pot ne pridemo, tam so v zasedi. In laz bomo bolje držali, če ostanemo mirno v strugi. Saj ne vemo, ali ne prihaja še kaka nova tolpa.«

»Tudi jaz mislim, da je bolje, če ostanemo mirno v strugi,« je rekel Lacaud. »Zmeraj ne bodo ostali tu.«

»Kako pa je z vodo, slanino in suhorjem?« je vprašal Curtin.

»Varčevati moramo, pa bo zadoščalo za tri dni.«

Sedaj pa so začeli tuliti osli. Možje so prisluhnili, a se niso potem več za to zmenili. Mogoče so sedaj spoznali, da tu vendar ni vojakov, kajti ti ne prihajajo na oslih. K oslom — če so sploh nanje misliti — niso mogli, preden bi ne zavzeli struge.

Howard je sedaj rekel: »Treba se bo pripraviti za noč. Tedaj se lahko priplazijo k nam.«

»Niti ne to noč in tudi prihodnjo ne,« je rekel Lacaud. »Sedaj je polna luna in laz je razsvetljen, kakor bi bil dan, vem iz prejšnje noči.«

»Res je,« je pritrdil Howard. »Tu imamo srečo. Najbolje, da gresta to noč po dva in dva v vsak kot. Eden potem lahko spi in drugi straži. Seveda, tega mi ni treba še posebej reči, če oba zaspita, potem se vsi skupaj ne zbudimo več.«

Izmed banditov se ti nihče več prikazal na lazu. Ostali so v grmičevju, od koder so jih slišali govoriti in jih tu pa tam videli hoditi med grmovjem sem in tja.

»Sedaj je čas, da dva zaspita,« je rekel Howard čez pol ure. »Podnevi ne pridejo več, tega se smemo zavedati. Mislim pa, da pridejo gotovo tik pred jutranjim svitom. Na to bi stavil.«

Zmnenili so se glede spanja in noč je mirno prešla, če izvzamemo oprezen poizkus napada tik pred mrakom. Ko pa je jeknil strel, ko sta bila komaj dva izven grmičevja, so napad opustili. Čez nekaj časa je mesec tako močno svetil, da bi videli mačko, ki bi šla prek laza.

Toda ob treh zjutraj je dregnil Lacaud Curtina, Howard pa je sunil Dobbsa.

»Bediš?« je vprašal Howard.

»Da.«

»Tam se nekaj pregiblje. Prihajajo. S štirih koncev se plazijo.«

»Zdi se, da je vsa desetorica,« je rekel Dobbs, potem ko je nekaj časa oprezoval na ono stran.

»Da, to je pravcati napad. Upajmo, da sta onadva tam v kotu tudi čuječa. Rečem ti, Dobbs, kakor hitro pridejo do srede, ustreliva. Meri dobro, da jih takoj lepo sprejmeva. Če onadva tam v kotu dremljeta — Curtin ti je zaspana podgana — ju bo najino streljanje že zbudilo. Potem se še zmeraj utegneta pripraviti.«

Toda še preden so napadalci dospeli do srede, sta že jeknila dva strela iz kota, kjer sta sedela Curtin in Lacaud. Kajti tudi onadva sta si mislila, da je potrebno zbuditi Dobbsa in starega, preden se banditi približajo.

Napadalci pa se niso dali preplašiti. Plazili so se dalje. Zdelo se je, da ni nihče ranjen, vsaj znatno ne. Ne kletve ne krika ni bilo slišati.

Sedaj sta sprožila tudi Dobbs in stari; eden izmed banditov je zaklel, je torej očevidno nekaj izkupil.

Najbrže so banditi mislili, da so sedaj porabili že vse strelivo in da je bila vse skupaj samo prevara s privezanimi puškami, ali pa so si mislili kdove kaj, na vsak način pa so hoteli zadevo čim hitreje končati. Nekaj časa so se plázili, nato so skočili pokoncu in sključeni tekli proti strugi, razdeljeni po vsej širini.

Tako pa so seveda nudili mnogo boljši cilj. Trije so bili takoj zadeti. Dva sta se prijela za ranjeno laket, tretji pa se je opotekajoč se zvelkel v grmičevje, ker je dobil strel v nogo. Iz struge so neprestano streljali, medtem ko napadalci niso mogli uporabiti orožja, kajti videli niso nikoga. Razen tega tudi niso vedeli, kako je v strugi, kjer bi mogli priti v zasedo.

Znova so se vrgli na tla, si nekaj zaklicali in se pričeli plaziti nazaj proti grmičevju.

Nato se je hitro zdanilo in podnevi se je dalo misliti na napad, kakor so sedaj končoveljavno vedeli, še mnogo manj kakor ponoči.

Ko so se vsi štirje zopet sešli v kotu, da bi zajtrkovali, je rekel Howard: »Prihodnjo noč pridejo zopet. Izmislili pa si bodo kak drug načrt. Odnehali ne bodo, sedaj ne več. Izpredvideli so namreč, kako pripravna je struga za

obrambo. Boljšega taborišča bi ne mogli najti. Potem pa še naše strelno orožje in kar imamo še drugega. Dobro moramo premisliti, kaj naj storimo.«

Toda štirje proti desetim, ki imajo prosto pot za umik, štirje, ki imajo samo nekaj čas vode, proti desetim, ki si lahko priskrbe vode in živeža in celo pomoč — tu se ne da izmisliti mnogo načrtov. In ker zmeraj napadalec določa, kdaj se sme spati in kdaj je treba bedeti, ima še eno prednost več.

Curtin, ki je bil na straži, ko so drugi zajtrkovali, je nenadoma zaklical: »Pridite sem. Kaj pa delajo tamkaj? Ta je pa resna.«

Vsi trije so takoj stopili k strelnim linicam in istočasno spoznali, da gre sedaj za glavo in vrat.

Banditi so bili kaj delavni. Sekali so veje in debelca in začeli graditi premikalne branike, kakor jih uporabljajo Indijanci. Če se skrijejo za nje, se priplazijo brez težave do roba struge in mirno polove oblegance. Nekaj streljiv bo pač počilo v strugi, toda končni rezultat je bil odločen.

Napram takemu načrtu tudi Howard ni vedel kaj svetovati. Šlo je sedaj samo še za to, da se prodajo v boju moža proti možu čim dražje. Kdor bi jim prišel živ v pest, bi se pač ne jokal od veselja.

»Čudim se samo, čemu si že preje niso tega izmislili,« je rekel Curtin. »Saj je to star indijanski trik.«

»Da preveč dela,« je odvrnil Howard.

Pretresali so to in ono, toda na nič takega se niso spomnili, kar bi jih osvobodilo iz hudičevskega položaja, ki so bili sedaj v njem. Bilo je morda vendar mogoče, da bi si izsekali pot skozi goščo. Toda to bi oni tamkaj takoj opazili. Spomnili so se tudi mine. Toda samo mimogrede. Končno so se zopet spomnili, da bi poiskovali napasti, čeprav bi bilo to brezupno, kajti potem bi stali na odprtem prostoru, medtem ko bi ležali oni v gošči in držali pot. Končno pa so tudi to misel opustili, kajti končno je spoznal tudi Dobbs, ki se je za ta načrt najbolj zavzemal, da bi bil brezdanja neumnost.

Če bi se dala le stena preplezati! Toda bila je prestrma, in če bi jo tudi poizkušali, upajoč, da bi našli bolj zgoraj pripraven kraj za obrambo, je bilo vse skupaj vendar breznažno. Ponoči se to ni dalo storiti, podnevi pa bi vsakega brez napora sestrelili, ne da bi se mogel braniti.

Napraviti niso mogli ničesar drugega, kakor mirno opazovati one tani, kako delajo. Ob štirih popoldne utegnejo biti gotovi, nato pa bo sledil napad, če si morda ne izberejo kot pripravnejši čas pričetek mraka.

Bilo je krog enajstih. Banditi so sedeli pri vhodu na laz in kosili. Bili so dobre volje in so se smejali. Četvorica v strugi je bil glavni predmet njihovih šal, kajti zmeraj, kadar so menili, da so rekli kako dobro, ki so se ji smejali, so se ozrli proti strugi.

Tedaj pa se je nenadoma zaslišal klic: »Ramirez, Ramirez, pronto muy pronto, pa hitro.«

Neki stražar je pritekkel po poti k voditelju. Vsi so poskočili in odšli po poti. Slišalo se jih je govoriti in govoriti, toda govorjenje se je bolj in bolj oddaljevalo.

Nato je vse utihnilo in obleganci niso vedeli, kaj si naj mislijo.

»To je prevara,« je rekel Dobbs. »Delajo se, kakor bi odšli, da bi mi stopili na pot. Tam leže v zasedi in nas čakajo.«

»Neverjetno, popolnoma neverjetno,« je menil Howard. »Ali nisi videl, da je pritekkel neki stražar ves razburjen?«

»To spada k prevari, da bi verjeli, da morajo hitro oditi.«

Howard je zmajal z glavo. »Prevara jim ni prav nič potrebna, ko so se spomnili indijanske ideje.«

Toda Dobbs se ni dal prepričati. »Indijanska ideja je že dobra. Zna pa vkljub temu veljati nekaj ljudi življenje ali pa vsaj nekaj ran. Morda tudi nimajo mnogo streliva. Če nas morejo ujeti, ne da bi postreljali svojega streliva in ne da bi mi postreljali naše strelivo, ki ga smatrajo že za svojo last, bi bili pač neumni, če bi vsaj ne poizkusili. Če se jim ne posreči, jim pridejo premikalni braniki še zmeraj prav.«

»Zdi se, da imaš prav,« je sedaj priznal Howard. »Z našim strelivom hočejo varčevati; kajti če nas napadejo, bomo postreljali vse, kar imamo.«

Curtin se ni vmešal v pogovor. Splazil se je previdno po strugi in splezal na skalo. Ker banditov ni bilo videti in tudi ne slišati, je tvegali in se začel razgledovati. Sedel je na skali in gledal v dolino. Precej časa. Nato je nenadoma zaklical: »Halo, stopite ven. Spodaj prihaja oddelek konjenice. Zaslеди naše prijatelje.«

Vsi trije so splezali sedaj ven in se povzpeli na razgledišče. Z njega so opazovali prav živo sliko. Vojaki so se razdelili v šest oddelkov in dirjali po raznini. Najbrže so izvedeli, da morajo tod nekje biti banditi. Na skalnato divjino najbrže še niso mislili, ker so vedeli, da imajo banditi konje, in menda niso verjeli, da se da priti s konji navzgor.

Lacaud pa je bil drugačne misli. Rekel je: »Zdi se, kakor bi že vedeli, kje tiče roparji. Toda niso tako nerodni, da bi se podali v zasedo. Na strmi poti, ki je obkrožena z gostim grmičevjem in skalnatimi stenami, ne morejo ničesar opraviti ali pa samo z velikimi izgubami. Ali nameravajo oblegati goro ali pa se pripravljajo na kak drug načrt. Menim, da velja poslednje.«

Vojaki so dirjali dalje, pet ali šest kilometrov dalje po dolini. Banditi so doslej gotovo mislili, da je njihovo skrivališče vojakom znano. Ko pa so videli vojake jezdit, so se začeli čutiti varne. S skale se je videl del pota in Curtin je opazil, da so banditi jezдили zopet nazaj, da bi se vnovič utaborili na starem mestu. Toda častniki federalnih čet so jih v zvitosti daleč prekašali.

Ko so bile čete dovolj oddaljene, so začele iskati sled, kar se je daleč videlo. Iz teka, ker so se premikali in jezдили sem in tja, se je dalo sklepati, da so končno spoznali, da morajo biti banditi v skalnati gošči. Brez vsakršne naglice so se zbrali in pojezdili proti skalam, da bi poiskali pot navkreber. To je bila njihova zvižaja. Zavedali so se, da bodo skušali banditi z vsemi sredstvi preprečiti, da jih ne zajamejo v skalnati gošči, samo, če se jim ponudi priložnost, da uidejo. Iz skalnate goščave niso mogli več uiti, če bi bili zajeti; vojaki bi potem mirno lahko zasedli dovodne poti, ne da bi bili primorani napadati in ne da bi se jim bilo treba izpostavljati na notranjih poteh kroglam banditov, ki so prežali v grmičevju in v gorskih razpokah.

Banditski stražarji so pozorno opazovali vsak gibljaj vojakov. Ko so spoznali, da je njihovo skrivališče odkrito, so sklenili, prehiteti vojake in se, skriti v grmičevju, preseliti na drugo stran. Od tam bi se jim posrečilo pobegniti, ne da bi jih kdo opazil ali pa bi jih vsaj tako pozno opazili, da bi lahko na izpočitih konjih ubežali vojakom in zbrisali za sabo vsako sled.

Toda majhen oddelek vojakov je bil skrit prav na tisti strani, kamor so banditi hoteli. Ta oddelek je že preteklo noč zasedel pokrajino, ne da bi banditi, ki so se pripravljali na nočni napad, za to vedeli. Vojaki so sicer slišali ponočno streljanje, ki je odmevalo od skalnatih sten daleč v dolino, in to jih je prepričalo, da so zasledili roparje. Vzroka streljanja sicer niso poznali, toda menili so, da so banditi ali pijani ali pa da so se med sabo sprli.

Četvorica je sedela na skali in čakala na boj, do katerega bi po njihovih računih moralo priti čez uro. Ko bi se končal, potem bi mogli zopet mirno nadaljevati svoje delo.

Streli so začeli pokati in oddelki, ki so se daleč odcepili, da bi izvabili bandite, so pridirjali v skok. Banditom se je zdelo, da jim je umik k skalam zaprt, zato so oddirjali z divjim kričanjem, mahajoč z rokami in brutalno zabadajoč prst dolge ostroge v konje, da bi jih pognali v najhujši dir. In konji so tudi zdirjali z nepopisno naglico v dolino.

Sledili so jim vojaki, ki so bili skriti v grmičevju. Morali so šele poskakati na konje, ko so prišli banditi mimo, kajti banditi niso prišli tako blizu mimo, kakor so vojaki pričakovali; zato niso nudili dovolj dobrih ciljev. Tako so jih tudi tu banditi prehiteli. Niso pa samo jezdili, nego so tudi med ježo streljali na zasledovalce.

»Dobro je, če jim malo ubeže,« je rekel Howard.

»Zakaj?« je vprašal Dobbs začudeno.

»Potem odidejo vojaki od tod. Saj bi si mogli misliti, da je tu zgoraj skritih še več banditov, pa bi nas prišli obiskat. Mi jih pa na noben način ne potrebujemo, čeprav so nas rešili iz hudičevskega položaja. Vendar pa bi se jim rajši zahvalil na našem povratku.«

Konjica se je bolj in bolj oddaljevala, streljanje je bilo zmeraj tiše in kmalu niso mogli opazovalci na skali več videti, kar se spodaj dogaja, kajti jezdece je pogoltnilo lesketajoče se obzorje.

## 14

Možje so si zopet zgradili taborišče, si skuhalo in pojedli in se na široko zlekli ob ognju. Do sončnega zahoda je bilo še dolgo, a nihče ni predlagal, da bi danes še delali. Ko se je zmračilo in so sedeli, pijoč kavo in kadeč iz nip. krog ognja, je rekel Curtin: »Mislim, da ima Howard prav in da je najbolje, da nehamo in zadelamo mino. Mogoče bi si prislužili še tisočak, a bolje je, da se zadovoljimo s tem, kar imamo. Mogoče pridežujejo k nam zopet taki nepovabljeni gostje in vrašja se, ali se jih bomo zmeraj tako rešili.«

Najprej ni nihče nič pripomnil. Potem, po daljšem premoru, je menil Dobbs: »Radi mene, sem sporazumen. Jutri vse poderimo, pojutršnjim pospravimo svoje reči in zavoje in živali in naslednji dan zjutraj odpotujmo. Tudi mene nič več ne veseli.«

Lacaud je poslušal, a se ni vmešal. Kadil je in zrl dozdevno nebrižno v ogenj. Včasih je vstal, nalomil na kolenih veje, in česar ni mogel prelomiti, je vrgel po vsej dolžini v ogenj.

»Ali poznate zgodbo o Cienega-mini?« je nenadoma vprašal.

»Poznamo mnogo zgodb o minah,« je rekel Howard zdolgočaseno. Saniaril je pravkar o načrtih, kako bi zasluženi denar najplodnosneje naložil, da bi prijetno živel, medtem ko bi se denar brez velikega truda podvojil, nato početvoril, končno postoteril. Lacaudovo vprašanje ga je zmedlo v računih, da je pozabil, kako si je postoterjenje sploh predstavljal. Mogoče je odkril tudi napako v računih, in ker je bil pretruden, da bi se potrudil znova zgraditi, premisliti in predelati celotno vrsto misli in mnoge številčne vrste, ki jih je razvijal pred duševnimi očmi, je rekel: »O, saj res, nate smo pa popolnoma pozabili.«

Tedaj sta tudi Dobbs in Curtin dvignila pogled.

(Dalje prihodnjič)

Cankarjeva družba bo izdala za prihodnje leto poleg lepo urejenega kalendarja poljudno-znanstveno knjigo o **dialektičnem materializmu**, to je o svetovnem nazoru, na katerem sloni ves znanstveni socializem. Kot leposlovni knjigi izideta **Ivan Molek, Veliko mravljišče**, povest iz delavskih bojev v Ameriki. Ta povest je mnogo zanimivejša od lanske »Dva svetova«, ker se godi v žarišču soc. bojev ameriškega delavstva; druga leposlovna knjiga pa bo zbirka najboljših humoresk novega ruskega pisatelja **Zoščenka** pod naslovom »**Teterkin naroči aeroplan**«. Že samo radi znanstvene knjige o dialektično-materialističnem svetovnem nazoru bi se moral na letošnje knjige C. D. naročiti vsak delavec, ki ni samo suženj svojega poklica, temveč ki tudi sluti poslanstvo proletarskega razreda.

**Ludvik Mrzel, »Luči ob cesti«, slovo in obup.** — V 6. številu. »Ljublj. Zvozna« je L. Kratoč-Frigid der Traurige napisal kratko razpravo o slovstvu in družbi. V njej beremo naslednje kritične misli: »Če vstopiš v svet sodobne slovenske knjige, prideš kakor na žalostno pogorišče. Gore papirja, popisane z besedami, besedami, samimi besedami, nobenega živega odmeva, nobenega glasu, nobene ideje, nobenega poziva. Če zalistaš v sodobno slovensko knjigo, se ti odpre, kako klavrno, kako brezupno stojijo pri nas stvari... Umetnost, poezija, pravijo, je zrcalo družabnega življenja. Toda, če bi bilo naše sodobno slovstvo v resnici zrcalo družabnega življenja, potem je življenje pri nas že leglo, da počaka svoje poslednje minute... Pot skozi sodobno slovensko slovstvo je kakor pot čez pokopališče. Knjige so kakor žalostni grobovi... Nobene volje nikjer, nobene ostro zarisane smeri...«

Če je Mrzel kdaj kaj pravilnega napisal, je tokrat. Malo sicer pretirava. Samo »žalostnih grobov« ni (»žalosten« podčrtavamo mi, da se bolj vidi, da je Mrzela sama kronična žalost), so vmes tudi cvetoča grmičja. Vzor »žalostnega groba« je n. pr. knjiga Mrzela samega »Luči ob cesti«, zbirka črtic. Te črtice, večinoma ponatisnjene iz raznih časopisov, je založila Jugoslovanska knjigarna v svoji zbirki domačih pisateljev. Nekaj kritikov je pohvalilo to zbirko. Mrzel je bržkone imel v mislih te ocenjevalce, ko je v prej citirani razpravi označil slovensko kritiko, da je »zmedena in brez orientacije«. Samo en kritik se je potrudil pokazati, da je Mrzel »brez orienta-

cije«. Mislim pa, da je pripisoval zadevi preveliko važnost.

Kajti to Mrzelovo literarno delo je kaj preprosto. Črtic je 54. Prav lahko bi jih bilo manj, ker so druga drugi podobne. Luči so samo v naslovu, v knjigi je pa sama žalost.

N. pr. v tretji črtici »Soba« pravi Mrzel: »Morda nam bo kdaj še tako dobro, da bo vsakdo imel blazino, v katero bo lahko izjokal žalost svojega srca«. V osmi črtici »Luč v sobi« pa beremo zopet: »In v temi se človek lahko vrže v blazine in lahko čisto na skrivaj izjoče vse bolečine svojega srca«.

In ta jok se joče skozi vse te jokave zgodbe. Pisatelj pripisuje žalost še celo takim stvarim, kakor so večer, vlak, peron, inženjer itd. Moram navesti nekaj primerov, čeprav bodo koga dolgočasili; pa potrebni so za dokaz naše trditve.

V črtici »Večer« beremo:

... »Čez dan malo trpimo, zvečer pa gremo spet spat. Dober je vsak večer.« Malo naprej pa:

... »Siv je vsak dan, še bolj siv je mrak, žalosten je vsak večer.«

V črtici »Na peronu«:

»Vlaki niso dobri...«

Ah, mnogokod po svetu sem že bil, pa ne pomnim, da bi bilo še kje tako žalostno, kakor je pri meni.«

V črtici »Slovo« se pa pisatelju vzbudi pričakovanje, da nimam ničesar več pričakovati, vera, da mi ni treba nobene vere več, upanje, da ni nobenega doma nikjer... in nobenega cilja, ki bi ga še lahko dosegel.«

Ob »Vrnitvi« vzdihne: »Preveč je žalosti po teh ulicah in trgih.«

»Pred poslednjim kantonom« izjavi: »Nič je, odkoder sem doma, in nič je poslednji smisel moje poti.« Pri tem ne moremo razumeti, čemu še sploh hodi ta pisatelj, če mu za nič ne gre.

V »Pismu« beremo to-le smešno-žalostno izpoved:

»Smešen, otročji človek sem... Moja soba je zmerom siva in žalostna, nizka okna brezupno gledajo v svet... Nobene vesele reči ne premorem. Nobene vedre misli.«

»Študent« je tudi tak, da človek obupa nad njim. Še sedeti ne more, kaj, ali ni to tragično: 16 leten fant s hemeroidi?

»Nerodno se mi sedi... Mlad sem še, pa sem že veliko hodil in živel, v sebi sem ves razhoden in truden, star in sključen sem pred samim seboj. Opustil sem vsa pričakovanja.«



»Peter Gradar« ponavlja:

»Zejo malo vere imam... Jaz ničesar ne premorem, zame ni nobene pomoči.«

In »Inženjer« govori:

»Ne vem, kako je z nami prav za prav. Vse zastoj, ne pride pa ne pride veselje med nas.«

Tako-le bi lahko na nekaj tiskanih straneh citirali Mrzelovo žalost. Ker pa je to taka žalost, da niti sočutja ne vzbujaja, nehajmo! Saj se v istem slogu konča tudi zadnja črtica »Nagelj«. Človek bi pričakoval, da se bo pisatelj razveselil vsaj rdečega nageljna. Pa tudi s tem ima nesrečo in zgodbo konča: »Jaz sem izgubil nagelj, močno žalosten sem nočoj, kar tako pojdem dalje po svetu.« Pa pojdi!

Kdo je ta sentimentalni pisatelj, ki se je sedaj posvetil kritiki vsega slovestva, ki so ga drugi napisali? Odgovoril je sam v 119. številki »Slovenca«. (Drugače je reden sotrudnik »Jutra«, za to delo, ki je izšlo v katoliški založbi, je pa seveda blagovolil napisati svoj kratek življenjepiš v dnevnik, ki je v sorodstvu z založnico njegovih črtic.) Svojo biografijo začne tako-le:

»Tele vrstice pišem ob času, ki je tako žalosten in težak, kakor...«

Nadaljuje:

»Doma sem iz Trbovelj... Če se zdajce ozrem na teh osem in dvajset let, ki jih imam za seboj, se mi zdijo strašno klavrna...«

Ko mi je bilo dve leti, sem skoraj utonil v Savi. Ko sem imel devet let, sem... zblaznel. Ko sem bil star trinajst let, sem padel pod vlak...«

...Neznansko sam sem bil zmerom sredi vsega... Čisto mogoče se mi zdi, da bo nekoč iz mene lahko še srednje dober profesor... Samo preveč sem še izgubljen, za nič se ne morem še boriti sredi sveta.«

To je novi kritik preurejenega »Ljubljanskega Zvona«. T. M.

**Louis Adamič, Dinamit**, založila »Binoza« v Zagrebu. — Na reklamnem ovitku tega hrvatskega prevoda prinaša založba Adamičev izrek: »Nisem aktiven levičar, niti nisem član katerekoli delavske zveze, toda moje simpatije so za delavce. Z druge strani nimam navade izgovarjati besedo kapitalizem z mržnjo.« Temu izreku odgovarja način pisanja te Adamičeve zgodovinske razprave o nasilstvu v razrednem boju v Ameriki. Pisatelj razodeva popolno nepoznanje znanstve-

nega socializma in njegovega nauka o razrednem boju. Založba piše na reklamnem ovitku, da Adamičev »Dinamit« rabi kot učna knjiga na nekem najbolj nazadnjaškem deklinškem zavodu. No, Marxova dela gotovo niso učne knjige na kaki konservativni šoli. Kajti Marx kaže pot človeštvu, da pride do novega reda. Adamič ne kaže nobenih smernic, opisuje atentate, Caponovce, saboterje — in pisati zna — ali prave ideje ne dobiš iz knjige. Mislim, da tudi prave podobe ne. Saj sam pravi v uvodu hrvatskega prevoda: »Danes bi verjetno napisal knjigo nekoliko drugače.« S tem sam priznava, da knjiga ni pravilno napisana. Kako drugače bi jo danes napisal, Adamič ne pove, ker tega menda sam ne ve.

Ko se je mudil ta ameriški pisatelj v Jugoslaviji, so mu peli slavo vsi razven naše »Svobode« in še nekaj častnih izjem. Nekateri so širili o njem tiho govorico, da je levičar, kakor sam pravi. Kakšen levičar je ta Adamič, se ne ve: v »Dinamitu« je pokazal, da ni niti socialist niti komunist; socializma sploh ne pozna, o komunistih pa pravi: »Komunistično gibanje je tuj pokret, za katerim stoji tuja vlada, ki maha z rdečo zastavo.« No, Louis je pa sploh brez zastave in barve: nekateri optimisti pravijo, da bo še oboje dobi! sedaj, ko je drugič prišel v Ameriko. Š—k.

**Triglav, beseda o našem delu.** — Akademski klub »Triglav« na ljubljanski univerzi pojasnjuje v tej brošuri svoj program. V njem najdemo mnogo pravih in pametnih misli, kakor n. pr.: »Večina našega ljudstva pojmuje pod akademsko izobrazbo le tisto z diplomu potrjeno strokovno znanje... Po tem naziranju je torej naloga univerze samo ta, da ustvari neko število diplomiranih pravnikov, profesorjev, zdravnikov itd.; edina resna naloga studenta pa, da se pripravlja za svoje strokovne izpite. Vse, kar se razen studija dogaja na univerzi in v našem javnem življenju, je privesek brez... večjega pomena.«

Tudi naši znanstveniki so sedaj še večinoma sličnega mnenja...

To pojmovanje univerze in njene naloge je popolnoma enostransko, kajti pri tem se zapostavlja univerza kot faktor v javnem življenju. Ti nazori slonijo na čisto individualističnem mišljenju, po katerem je osnova vsemu napredku in vsaki eksistenčni borbi delo posameznika kot takega in ne kot člana družbe.«

Nato razlaga brošura »Triglav«, kako bi se morala univerza in akademska mladina udeleževati v življenju našega naroda, kar bi bilo v korist univerzi in ljudstvu.

V drugem poglavju navaja knjižica smernice obstoječih društev akademske mladine na ljubljanski univerzi:

»Agrarni klub »Njiva«; društvo stoji na kmetско-razrednem stališču...»

Krščanski socialni klub »Borba« je glasnik tako zvane krščanske kolektivistične usmeritve; glede gospodarskih vprašanj stoji na marksističnem, svetovnonazorsko pa na idealistično-krščanskem stališču (v čemer je velika nedoslednost, op. p.).

Jugoslovansko katoliško akademsko društvo »Danica«, najstarejše katoliško akademsko društvo, ki se je zadnje čase skupno z »Borbo« osamosvojilo in sprostito vpliva svojega starešinstva... (Doklej? op. p.)

Jugoslovansko napredno akademsko društvo »Jadrana« označujeta brezlična naprednost in jugoslovanski nacionalizem »Jutrovega« kova. Kakor v vsej naši »napredni« javnosti, je tudi v tem društvu opaziti nesigurno kolebanje med fašističnim nacionalizmom in njegovim umirajočim očetom, demokratičnim liberalizmom.

Jugoslovansko katoliško akademsko društvo »Zarja« karakterizira dogmatični katolicizem in absolutna podrejenost predpostavljeni cerkveni in laični katoliški gosposki.«

V akademskem društvu »Triglav« pravijo pisci, da je zavladala nova struja 1931. l.: »Močna socialna orientacija članstva, ki prehaja v razredno-marksistični svetovni nazor, je bila praktična posledica tega smotrnega dela.« Vendar se v marsičem opaža še pomanjkljiva orientacija »Triglavanov«.

Na ljubljanski univerzi po »Vstajenju« ni izrazitega marksističnega kluba.

Od obstoječih klubov je zato najsimpatičnejši »Triglav«, odkar išče nove smernice. Upamo, da se bo pri tem iskarnju opredelil v vseh ozirih za svetovni nazor dialektičnega materializma. —j

**Filip Uratnik, Pogledi na družabno in gospodarsko strukturo Slovenije.** Pod tem naslovom je v knjižni zbirki »Slovenske poti« izšla knjižica, ki skuša opisati sedanje gospodarsko in socialno stanje v Sloveniji. Prvi del knjižice obsega statistično in stvarno gradivo, v drugem delu pa podaja Uratnik smernice, ki bi naj jim bilo po njegovem mnenju slediti v bodočnosti. Iz uvoda h knjižici tudi izvemo, da je Uratnik želel priobčiti še tretji del, ki bi pokazal, na kakšen način je ugotovil statistična dejstva, zbrana v prvem delu. V resnici založništvo ni prav storilo, da je ta del izločilo od natisa. Če je knjižico izdalo pod ponos-

nim naslovom Slovenske poti, štednja v tem primeru res ni na mestu. Ravno to gradivo bi bilo zelo koristno, ker bi pokazalo bralcem, ki se zanimajo za resna gospodarska in socialna vprašanja, različne metode in načine, kako se ugotavljajo dejstva gospodarskega in socialnega življenja. — V prvem delu nam je Uratnik skušal predočiti gospodarski in socialni obraz današnje Slovenije. To je prvi tak poskus po prevratu. Naloga je težka, ker nam nedostajajo zanesljivih statistik in raziskavanj. Država, banovina in univerza, ki bi bile v prvi vrsti poklicane, da zbirajo in obdelavajo ta material, so to svojo dolžnost zelo zanemarjale. Čeprav manjka knjižici notranje koncentracije, je vendar zelo koristna zaradi važnosti vprašanj, ki jih obdelava z živahno dikcijo, tako da sili bralca k razmišljanju. Potrebno je, da se ta vprašanja začno enkrat resno obravnavati, da se bo razkrinkala marsikatera iluzija, marsikatera fraza in tudi marsikatera laž. Ni tu prostora, da bi danes razpravljali o problemih in smernicah, ki jih Uratnik razvija v drugem delu knjige. V nekaterih vprašanih se lahko pride tudi do drugega zaključka. Priporočamo bralcem, da dejstva samostojno ocenjujejo in da si ustvarjajo lastno sodbo o perečih vprašanih, ki jih obravnava drugi del knjižice. Kako aktualna je knjižica, je pokazala živahna diskusija, ki se je razvila okoli nje v raznih revijah. Tako na primer o svoječasnih zamenjavi štirih kron za en dinar. Ne vemo sicer, kakšna je bila prava vrednost krone in dinarja ob času zamenjave, kakor tega tudi ne vedo niti Uratnik niti njegovi kritiki. Če pa sta bila krona in dinar takrat enako vredna, potem je bila ta zamenjava pač bridka za tiste, ki so imeli denarno imovino v kronah, ker jim je država razlastila tri četrtine njih kronske imovine. Delavci pa s tem niso bili prizadeti, ker si tudi v tistih časih niso mogli kron prihraniti, niti si jih niso priveržili. Pač pa je delavcem škodovala tedanja inflacija, ki je hitreje rasla kakor pa so se višale mezde. — Važnejša od teh več ali manj teoretičnih mnenj pa so pozitivna dejstva, ki nam jih razodeva knjižica. Tako na primer ceni Uratnik, da je bilo v Sloveniji 234.000 rodbin, to je hišnih gospodarstev. Od teh je bilo 44.000 rodbin brez vsake zemljiške posesti. Od ostalih 190.000 jih je imelo samo hišo ali bajto brez zemljiške posesti 30.000. Kočarjev, ki imajo hišo in nekaj zemlje, ki pa se vendar v glavnem preživljajo od mezdnega dela, je bilo 63.000, kmetov, ki jih sama kmetija ni mogla preživljati in so si morali iskati še drug zaslužek, je bilo 38.000, pravih kmetov, ki so se preživljali od kmetije, pa je bilo 59.000. Med temi jih

je bilo 11.400 s posestvom nad 10 hektarov in 5.000 s posestvom nad 20 hektarov. Če so te ocene vsaj približno točne — in kritiki teh števil ne izpodbijajo — potem je to dokaz, da je Slovenija že izgubila značaj kmetijske pokrajine, saj se izključno od kmetije ali vsaj pretežno od kmetije preživlja v Sloveniji samo še 47.000 rodbin ali komaj 41 odst. vseh rodbin. Če je pa to gospodarsko dejstvo resnično, potem pa mora priti prej ali slej do izraza tudi v našem javnem življenju.

P. S.

**Inž. A. Štebi, Brezposelnost in gospodarska kriza, samozaložba v Ljubljani.** — Inž. Štebi se je že udejstvoval v delavskem pokretu in je postal viden član levega krila ob povojnem razkolu. Po več letih molka je izdal brošuro z gornjim naslovom. Ta brošura ne razodeva baš tega, da bi bil pisatelj marksist. Prvi n. pr. na 8. strani svoje brošure: »Samo ta brezposelnost je kriva vse naše gospodarske krize.« Imenitno, brezposelnosti ni krivo anarhično kapitalistično gospodarstvo, temveč brezposelnost je kriva krize tega imenitno »zafuranega« gospodarstva. Logično bi morali po Štebiju zaključiti, da brezposelni delavci povzročajo in večajo krizo. Ker g. Štebi ne vidi pravih vzrokov, tudi ne pozna edinega načina, da se ozdravi gospodarstvo, temveč predlaga samo kranje. Nekateri so za brezposelne podpore in javna dela, g. inženjer je pa za to, da se vse brezposelne podpore ukinejo in da se brezposelni zaposlé »za vsako ceno« pri gradnji nove električne centrale Tara-Morača, pri osušenju nekih delov primorske banovine, pri zgraditvi električne centrale Kolubara in pri avtomobilski cesti Ljubljana—Skoplje. Potem bo po njegovem konec gospodarske krize in brezposelnosti. Denarna sredstva za ta dela upa dobiti s 100 milijoni Din, ki bi se zbrali na ta način, da bi vse institucije od občine do države ukinile vse datjave za stradajoče kraje, 200 milijonov bi dobili z uvedbo novega davka za javna dela, 100 milijonov pa iz vojnega proračuna. Vsa ta dela naj bi pa vodila privatna iniciativa, drugi bi pa podpirali privatno iniciativo. Konkretno predlaga, naj bo vrhovni odbor sestavljen iz 10 kapitalistov in 10 inženjerjev; delavci bi pa morali samo delati; g. inženjer predlaga: »S posebnim zakonom mora dati vlada neomejeno pooblastilo gornjemu odboru za izvršitev javnih del, ukiniti vse podporne datjave in prisiliti vse brezposelne k izvrševanju del v določenih projektih.« — Dvomimo, da bi se dal ozdraviti kapitalizem s prisilnim delom, ki bi ga vodila privatna iniciativa pod nadzorstvom 10 kapitalističnih in 10 inženjerskih zastop-

nikov. To bo že malo prehuda »socialna politika«.

Del.

**Drago Mattanovich, Elektrotehnika, I. del: Osnove in stroji, 163 strani večformata, s 114 slikami, založila Jugoslovanska knjigarna v zbirki »Kosmos«.** — Knjiga bo zelo prav prišla vsem, ki se zanimajo za elektrotehniko. V prvem delu razlaga pisatelj osnove elektrotehnike in različne električne stroje kakor asinhronske motorje, generatorje, transformatorje, kolektorske motorje itd. Poljuden opis ponazorujejo dobre slike in risbe. Na koncu knjige je prav dober slovensko-nemški in nemško-slovenski slovar vseh strokovnih izrazov iz elektrotehnike. Knjigo si bodo gotovo naročali kvalificirani delavci, ki imajo opravka z elektrotehniko ali ki se za njo zanimajo.

**Dr. Lavo Čermelj: Nikola Tesla in razvoj elektrotehnike.** Mladinska Matica v Ljubljani. 1933. Str. 88. Cena Din 24, oz. 32 oz. 36 Din! Kart. oz. vezani izvod. — O elektrotehniko imamo Slovenci še malo del, zato so nam zlasti poljudna dela, ki odkrivajo skrivnosti elektrotehnike, nad vse potrebna in nad vse koristna. Prvi je izdal o tej stvari zanimivo delo dr. Milan Vidmar, ki je izšlo lani v Tiskovni zadrugi, drugo delo je Čermeljevo, tretje je pa izdala v svoji zbirki Kosmos Jugoslovanska tiskarna izpod peresa ing. Mattanovicha. V razdobju enega leta smo torej dobili tri dela o enem najvažnejših tehničnih sredstev sedanosti in vse so poljudno znanstvene in poučne. Mladini je namenil svoje delo dr. L. Čermelj, da ji pojasni razvoj elektrotehnike, nje bistvo in pomen, a obenem, da ji pokaže mogočnega tvorca in pospeševalca razvoja na tem polju, iznajditelja Jugoslovana Nikolo Teslo. Dasi bi si želeli kje morda še bolj poljudne razlage, lahko rečemo, da bo delo doseglo svoj namen: mladini bo dalo širši pojem o postanku, razvoju in pomenu elektrotehnike. — Zlasti je uspešen način opisovanja v tej knjigi ter smotrna razdelitev in razvrstitev poglavij. Zelo nazorne so tudi slike oz. skice posameznih opisanih elektrotehničnih dejanj, ki mnogo pripomorejo k razumljivosti dela. Ovitek je okusno napravil M. Bambič in tudi oprema knjige kakor papir sta odlična. Vsakomur, ki knjigo prečita, bo v korist.

—on—

**»Podzemska Italija« v slovenščini.** — V 4.—5. številki »Svobode« smo poročali na str. 231 o hrvatskem prevodu dnevnika o delovanju »Podzemske Italije« italijanskega socialista Dina Montamare, ki je izšel v zagrebški Džepni biblioteki. Vse čitatelje opozarjamo, da je

izšel že tudi slovenski prevod in sicer v amerškem delavskem dnevniku »Prosveta« z Chicago, Ill., in sicer v št. 100 do 107 l. XXVI. (t. j. od 23. maja do 2. ju-

nija t. l.). Prevod je oskrbel s. Mile Klopčič. Vse, ki jim je dnevnik »Prosveta« na razpolago, opozarjamo na prevod tega nad vse zanimivega poročila. —on—

---

## *Naš pokret*

**Zagorje ob Savi.** V nedeljo, dne 9. julija t. l. se je vršil nogometni brزتurnir za pokal, ki ga je poklonil SK »Zagorje«; prireditelj se je vršila na igrišču SK »Svobode« v Zagorju. Tekmovali so sledeči klubi: SK »Zagorje«, SK »Svoboda«, SK »Sloga« iz Zagorja in SK »Li-

tija« iz Litije. SK »Svoboda« si je priborila prvo mesto in s tem dobila zgoraj omenjeni pokal »Zmagovalca«. — Za nedeljo, dne 23. julija t. l., namerava prirediti zagorska »Svoboda« celodnevni izlet na Plešče; izleta se udeležijo pevci, ter ostali člani.

---

## *Delavska pesem in glasba*

### **Pevska umetnost in delavstvo.**

Vsi naši pevski zbori oziroma odseki, so prav za prav še zelo mladi, najstarejši dosežajo komaj svoje dvajseto leto. In vendar so se v teh kratkih letih razvili v toliki meri, da se lahko kosamo v tem oziru že s kakimi večjimi narodi. Nikjer namreč ne najdeš toliko delavskih pevskih zborov kot pri nas v Sloveniji in nikjer se s toliko vnemo ne goji pevska umetnost kot prav pri nas. Morda se imamo ravno temu zahvaliti za to stopnjo kulture, na kateri stoji danes slovenski proletarijat.

Preobširno bi bilo vsestransko razpravljati o velikem kulturnem delu, ki ga imajo, oziroma ga morejo imeti dobri in smotreno vodeni delavski pevski zbori: povdariti hočem tu le nekaj momentov, ki že sami po sebi dovolj pričajo, kakšnega pomena utegnejo biti taki zbori za proletarsko mladino in sploh.

Mladost je kakor deroči, prekipevajoči potok, hudournik, ki prvi neurejeno preko skal in vseh ovir, pljuska preko struge in si svojevoljno izbira tok. Ako te drveče prekipevajoče sile usmerimo v določen tok, združimo vanj silne energije, ki nam lahko opravlja zelo koristno delo. Prav isto je pri delavski mladini. Naši mladini ni dovolj, da opravlja vsakdanje delo, temveč hoče več, njene prekipevajoče sile se hočejo na vse načine

udejstvovati, izživeti. In če teh ne zaje-memo in ne usmerimo v pravo smer, bodo kakor močan hudournik udrle preko struge in si same izbirale pot, brez ozira na to, jeli to zanjo in za nas koristno ali ne.

Mladost sovraži samoto, dolgočasje; mladost ljubi razvedrilo, veselje, zabavo. Mladost pa je nepremišljena in neizkušena. Zato porabi vsako priliko, ki se ji nudi, pa če tudi je to zanj pogubno. Če ji pa nudimo nekaj, ki bo videla, da ji več nudi od prej navedenega, se gotovo oprime tega.

Brez dvoma je petje nekaj, ki more proletarijatu in njegovi mladini nuditi vse to. In še več. Tu se udejstvuje, da s tem pozabi na gostilo in podobno, tu se zabava in poleg tega še vrši plemenito delo, povzdigovanje delavske umetnosti. Izkušnje uče, da so ravno pri pevskih društvih zrasli najboljši, najznačajnejši delavski funkcionarji. Zato se priporoča delavskim društvom, ki nimajo še pevskega odseka, da ga ustanove, ker s tem bodo pridobili novih članov, stare pa utrdili. A društva, ki pa že imajo svoje pevske odseke, naj jim pa posvečajo več pažnje kakor pa drugim odsekom, n. pr. nogometu ali podobnemu, ker tukaj se včasih ne goji kultura, temveč surovost.

Jos. Mihelič.

---

*Pogoj za obstanek kapitala je mezdno delo.*

K. Marx

# Delavski sport

Glavni tehnični odbor Socialistične delavske sportne Internacionale je bil preložen iz Lipskega (Leipzig) v Nemčiji, kjer je zdaj vsako delovanje nemogoče in je bil sedež konfisciran (Socialistična telovadna in sportna šola), v Ustje nad Labo (v ČSR), kjer je sedež Nemške delavske telov. in sportne zveze (ATUS) v ČSR. Tajništvo Internacionale se pa nahaja že nekaj let v Pragi.

Holandska delavska sportna zveza je priredila v Almelu telovadne slavnosti, katerih se je udeležilo 20.000 ljudi. Zdaj si je zveza stavila nalogo v dveh letih zvišati število pripadnikov na 40.000 oseb.

Švicarji pripravljajo svoje zvezne delavske telovadne slavnosti na 20.—24. julija 1934 v Luzern.

Mednarodni delavski sportni dnevi se vrše od 4. do 6. avg. t. l. v Ustju nad Labo. To bo letos ena od največjih delavskih sportnih prireditiv, kajti udeležile se je bodo vse češke in nemške delavske sportne zveze, ki so združene v Centrali socialističnih telesnovzgojnih organizacij v Češkoslovaški, ki združujejo v svojih enotah, društvih in klubih že do 300.000 pripadnikov. Slavnosti bodo zanimive tudi po sporedu, na katerem so telovadba, lahka in težka atletika, vodni sporti, kolesarstvo in igre z žogami. Prepričani smo, da bodo slavnosti uspehi, saj nam je znana zavednost delavskih sportnikov vseh narodnosti v ČSR.

**Sport v Nemčiji.** V Nemčiji je zdaj vsa telesna vzgoja zmilitarizirana. Od hitlerjevske vlade imenovani sportni komisar (samoobsebi umevno da general) skrbi predvsem za to, da bi se v telovadnih in sportnih društvih gojila vojaška vzgoja mladine v vojne namene in tako služijo tudi ukradene delavske društvene telovadnice in telovadišča za navadne vojaške »exercirplace«. Med prepovedanimi knjigami v Nemčiji je tudi v Nemčiji zelo razširjeno delo s. Fr. Wildunga »Delavski sport«. Delovanje Delavske telovadne in sportne zveze je bilo prepovedano, razpuščena in »izenačena« so bila vsa društva in premoženje je bilo zaplenjeno. Prav tako se je zgodilo tudi z drugimi delavskimi sportnimi zvezami, predvsem z Zvezo delavskih kolesarjev »Solidarität« in z Zvezo delavskih atletov.

**Prvi delavski sportni klub v državnem prvenstvu Jugoslavije.** Letos je zmagal pri prvenstvenih tekmah v nogometu v Splitu Delavski sportni klub »Split«, ki

je prišel nato po razporedu v izločilno tekmo z ISSK Mariborom, prvakom Slovenije. V prvi tekmi (v Mariboru) je bil rezultat neodločen, v drugi tekmi v Splitu je pa menda RSK »Split« zmagal. Tako pride menda v državno prvenstvo v nogometu v Jugoslaviji prvi delavski sportni klub, ki naj pokaže, da zavedni delavski sportniki tudi kaj zmorejo. Večino moštev nogometnih sportnih klubov tvorijo poleg dijakov delavci in nameščenci, ki pa so razredno nezavedni. Naj tudi zavedni nogometaši uspejo in pokažejo, kdo tvori naraščaj človeške družbe in od koga je bodočnost le-te odvisna! Veliko uspehov!  
—on—

**Nemški sport** ima zdaj — po poročilih delavskih listov — glavni namen vojaške vzgoje nemškega ljudstva. Kakor poročamo v posebnem poročilu se zlorabljajo za to tudi delavska telovadišča, delavski sportni domovi in vse, kar je prišlo pod roke. Vse to je zaplenjeno in so zdaj pognali tudi funkcionarje nemške delavske telovadne in sportne zveze iz stanovanj v zaplenjenih oz. ukradenih domovih na cesto. SA in SS zaenkrat prevladujejo vse. Kako dolgo, je pa stvar nemškega naroda.

**Mednarodni delavski sportni dan** je bil proslavljen letos v maju zelo odlično. Tudi na Ogrskem, Norveškem, Poljskem, Švici so ga proslavljali, pa v ČSR, Belgiji, Finski, Avstriji, Franciji itd. Sploh je letos delavska telovadna in sportna delavnost zelo živahna in uspešna.

**III. češka delavska Olimpijada.** Stari Grki so imenovali svoje sportne slavnosti, ki so se vršile v določenem razdobju v dolinici Olympiji, Olympijade. Leta 1896 so meščanski sportniki obnovili te Olimpijade, ki se vrše odtlej vsaka štiri leta (zadnja lani v Los Angelesu, prihodnja l. 1936 v Berlinu (?)). Tudi češki delavci so nazvali svoje telovadne zlete Olimpijade, s pristavkom delavske, in te Olimpijade se vrše vsako šesto leto, doslej sta se vršili dve l. 1921 in 1927 v Pragi. Tretja taka Olimpijada se vrši prihodnje leto, od 5. do 8. julija, spet v Pragi. Mimogrede moramo omeniti tudi to, da teh Olimpijad ne smemo zamenjati z Mednarodnimi delavskimi Olimpijadami, ki se vrše tudi vsakih šest let in je bila prva l. 1925 v Frankfurtu ob Menu, druga pa 1931 na Dunaju. Te slednje prireja Delavska sportna Internacionala (SASI), češke pa Zveza delavskih telovadnih enot v Pragi. Seveda postanejo češke Olim-

pijade vedno tudi več ali manj mednarodne, kajti obišče jih vedno veliko število inozemskih gostov, tako kot aktivno sodelujočih kakor kot gledalcev. Tretja češka Olimpijada se vrši torej prihodnje leto v Pragi in predvsem člani Zveze delavskih telovadnih enot (DTJČ), ki je prirediteljica Olimpijade, se že zdaj nemurno pripravljajo na njo. — Zveza DTJČ je kakor znano druga najmočnejša telovadna organizacija v ČSR in ima zdaj že 150.000 članov. Zdaj — ko je nemška delavska telovadna in sportna zveza začasno uničena — je to največja in najpomembnejša članica Soc. del. sportne Internacionale (SASI) in njen tajnik s. Silaba je zajedno tudi tajnik Internacionale, katere tajništvo se že nekaj let nahaja v Pragi. Praška III. Olimpijada bo prihod-

nje leto mogočna manifestacija za svobodo in proti fašizmu, zaradi tega naj se po možnosti tudi jugoslovansko delavstvo pripravi na nje obisk. Prijavljena je že cela vrsta držav, zato ne izostanimo!

—on—

**III. mednarodna delavska Olimpijada** se vrši v l. 1937 v Antwerpnu v Belgiji. Internacionala poziva že zdaj vse pridružene ji zveze, da začno takoj s pripravami, zlasti z varčevanjem in zbiranjem potnih skladov.

**Voditeljica mednarodnega sportnega ženskega odseka SASI** je postala s. Marie Jechová, načelnica Zveze DTJČ v Pragi, ker dosedanja načelnica Hilde Sucker iz Nemčije tega dela ne more vršiti.

---

## Naši grobovi

### S. Ivan Magoršek

13. junija t. l. je umrl v Zagorju ob Savi naš zvesti sodrug Ivan Magoršek v 67. letu svoje starosti. Za njim žaluje ves razredno zavedni proletarijat Zagorske doline, zlasti pa zagorska podružnica »Svobode«. S. Magoršek je bil njen dolgoletni član in, čeprav po letih star, se je rad družil z našo mladino, vzpodbujajoč jo zmeraj k marksistični izobrazbi; zavedal se je, da je v mladini naša bodočnost. Ni bilo delavske prireditve, da ne bi opazili našega zvestega in vztrajnega sodruga med seboj.

Kako je bil priljubljen med zagorskim delavstvom, je pokazal njegov pogreb, kakršnega že dolgo ni bilo v Zagorju. Pevski zbor »Svobode« mu je zapel nagrobnico, rudniška godba mu je zaigrala žalostinko, rdeča zastava »Zveze rudarjev« pa mu je izkazala poslednjo čast. V imenu organiziranega delavstva sta se ob grobu poslovila od njega ss. Čobal in Arh. — S pogreba smo se razšli s težkimi srci, a vendar s tolažbo, da končno mora priti čas, ko se bo izpolnila želja rajnega sodruga: da namreč zmaga ideja, ki se je zanj boril vse življenje.

Slava mu! Rodbini naše iskreno sožalje.

**Smrt Miklja Matevža.** V ponedeljek, dne 26. junija t. l. se je vršil na pokopališče na Koroški Beli pogreb zvestega so-

druga Miklja Matevža, ki je umrl, star komaj 32 let, v bolnici Bratovske skladišnice. S. Mikelj je bil marljiv Svobodaš in je bil delaven zlasti v dramatičnem odseku bivše jeseniške Svobode, kjer je zlasti pripomogel veliko k izdelavanju kulis, ker je znal dobro slikati. Pokojnemu sodrugu Matevžu časten spomin, njegovim preostalim pa naše sožalje.

—on—

**Tragična smrt zvestega sodruga.** V nedeljo, dne 11. t. m., je dobil naš sivolasi sodrug Blaž Kemperle s Slovenskega Javornika usodno obvestilo, da je pri vojakih tragično preminul njegov edini sin Franc. S. Kemperle, ki je imel svojega edinega sina komaj mesec dni pri vojakih, se je odpeljal v Knin, kjer je dognal, da je bil sin pri vojakih ustreljen od nekega kaplana. Kninska garnizija je poskrbela za lep in časten pogreb pokojnika, ki so ga vsi ljubili in krivec bo najstrožje kaznovan. Pokojni sodrug Franc je kljub svoji mladosti (21 let) že marljivo deloval v naših organizacijah, zlasti v javorniški »Svobodi« in je marljivega, zavednega in nadebudnega mladeniča, na katerega so tako oče kakor sodrugi stavljali najboljše nade, zelo škoda. Mi izrekamo spoštovani rodmini sodruga Blaža Kemperla najprisrčnejše sožalje, spomin pokojnega sodruga Franca bomo pa ohranili v častnem spominu.

# SLOVENSKA NARODNA PODPORNA JEDNOTA

največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v SEVERNI AMERIKI. — Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezni, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi in Mehiki. — Ima približno 63.000 članov v obeh oddelkih in blizu 650 podružnic po raznih krajih Amerike.  
**PREMOŽENJE NAD 4.000.000\* — DOLARJEV**

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

**Glavni urad S.N.P.J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill**

## *Kaj se vse dobi pri nas?*

Galanterijsko in nürnberško blago, pletenine, rokavice in nogavice / Porcelan, steklo, kuhinjsko posodo, usnjene predmete, torbice, turisticke potrebščine, otroške igračke, konfekcijo / Potrebščine za krojače in šivilje / Čevlje iz lastne tovarne, moške, ženske in otroške po najnižjih cenah

**ANT. KRISPER**

LJUBLJANA, Mestni trg 26, Stritarjeva ulica 2-3

**Tvoj iskreni prijatelj**  
v današnjih dneh je samo



**„DELAVSKA  
POLITIKA“**

Nabirajte hitro člane za delavsko književno založbo

## **„Cankarjeva družba“**

in takoj odpošiljajte zbrani denar. Saj 20 dinarjev lahko vsakdo zmore, posebno če pomisli, da se mu ta denar s takimi knjigami zelo visoko obrestuje. S knjigami, ki jih je izdala družba lani, so bili vsi zelo zadovoljni. Letošnje knjige bodo še mnogo lepše in zanimivejše. Zato: vsi na delo za C. D.

# Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

---

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon števil. 31-33

najstarejša  
v Jugoslaviji, priporoča  
svojo bogato zalogo strokovnih in  
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za  
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,  
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz  
inozemstva v najkrajšem  
času.

## *Knjige, revije,*

TISKOVINE VSEH VRST

tiska in veže v priznani  
lepi in prvovrstni izdelavi

LJUDSKA TISKARNA  
MARIBOR, SODNA ULICA 20



Eno in večbarvni tisk